№ 124 ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 6

1907

ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 6 № 124

ԵՐԵՍՈՒՆ-ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16. կամ Tiflis, Rédaction „Mschak"
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

— ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ —

ՄՇԱԿ

ԼՐԱԳԻՐԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ ԱՐԺԷ

ԵՐԵՔ րուբլի

Մի ամսվայ համար 1 րուբլի

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ե՞րբ պէտք է գործի ձեռնարկէք. Դէպքերը Պարսկաստանում. Վերջին տեղեկութիւններ. Ընտրութիւնները Կովկասում. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. — Կառավարչական շրջաններում. Կուսակցութիւնների կեանքից. Բեբելի նամակը բանւորներին. Ժողովրդական համալսարանի շուրջը. Թիֆլիսի ոստիկանապետի կարգադրութիւնը. Տեղեկութիւններ գաւառից. Ներքին լուրեր. Ռուսաստանի կեանքից. Նամակ խմբագրութեան. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. — Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ողջոյն «Մշակին»։ Նամակներ Թիւրքիայից։

Ե՞ՐԲ ՊԷՏՔ Է ԳՈՐԾԻ ՁԵՌՆԱՐԿԷՔ

Բաւական չէ գանգատվել, անհրաժեշտ է և միջոցներ ձեռք առնել չարիքի առաջն առնելու համար։

Դուք վրդովվել էք հացի ներկայ թանգութիւնից, դուք երկիւղ էք կրում, որ ձմեռը խիստ կարօտութիւն պէտք է զգացվի, որ քաղցն ու սովը պէտք է կանգնեն շինականի շեմքի առաջ սպառնական կերպով։

Սակայն ինչ էք դուք ձեռնարկում աղէտի դէմ մաքառելու համար։

Դրութիւնը լուրջ է։ Հարկաւոր է դիմել ինքնօգնութեան, հարկաւոր է հրաւիրել վարչական շրջանների ուշադրութիւնը ժողովրդական կարիքի վրա։

Ինքնօգնութեան համար կարևոր են կազմակերպչական նախաձեռնութիւն և եռանդուն աշխատանք երկրի զանազան մասերում։ Դանդաղ և գանցառու վերաբերմունքը կը բերեն և կը հասցնեն մեզ տխրագոյն վիճակի և աղէկտուր տեսարանների։

Պաշարները շատ չեն մեր երկրի ընդարձակ մասում և նրանք շուտով կը վերջանան։ Իսկ այնուհետև, երբ կը սկսվի իրարանցումը, լացը, աղերսանքը, բաւական ուշացած կը լինենք։

Իւրաքանչիւր գիւղական համայնք պէտք է իբրև մի հանրային հարց դնի իր քննութեան առաջ հացի մատակարարութեան խնդիրը և աշխատէ լուծել գործնական ձեռնարկութիւններով։

Համայնքը իր համայնական ոյժերով, մի քանի գիւղերի ժողովը գիւղախմբական միահամուռ ջանքերով, գաւառական շրջանները իրանց ինտելիգենտ և գործունեայ տարրերով պէտք է հանդէս գան կազմակերպելու, հաց ամբարելու, հաց բաշխելու, էժան գնով հաց մատակարարելու գործը։

Ուշացնել չէ կարելի։ Ուշացնելը — աղէտի դուռը լայնացնել կը նշանակէ։

Միևնոյն ժամանակ պէտք է դիմումներ անել կառավարութեան, որովհետև կառավարութիւնը կարող է մեծ աղէտի դէմ մաքառելու համար խոշոր գումարներ գործադրել։

Կառավարութեան աջակցութիւնը անհրաժեշտութիւն է։ Մասնաւոր նպաստները և ջանքերը բաւական չեն լրացնելու այն մեծ կարիքը, որ կայ երկրի մէջ։

Տեղական գործիչներ, ժողովրդին օգնել ցանկացողներ, մի՛ մատնէք ձեզ անգործութեան այն ժամանակ, երբ իրականութիւնը ձեզնից նախաձեռնող ոգի և եռանդուն գործունէութիւն է պահանջում։

Ժողովրդական կարիքը կանգնած է ձեր առաջ։

Ա. Ք.

ԴԷՊՔԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

Սաստիկ մեծ թափով առաջ են ընթանում Պարսկաստանում դէպքերը։ Հնադարեան Իրանը երկունքի և ճգնաժամի մէջ է։ Մի կողմից նա ամբողջովին նուիրված է ազատագրական շարժման և տքնում ու ճգնում է ձեռք բերել իսկական սահմանադրական ռէժիմ, վերջ դնել շահերի և վէզիրների բռնապետական ու կամայական տիրապետութեան և դրա համար նա ստիպված է մեծ պայքար մղել բիւրօկրատիայի դէմ, իսկ միւս կողմից՝ Թիւրքիայի ոտնձգութիւնները սպառնում են նրա քաղաքական անկախութեան, և նա ստիպված է մտածել հայրենիքի պաշտպանութեան մասին դրսի թշնամիների դէմ։

Պարսկական ազգային ժողովը կամ մէջլիսը տենդոտ գործունէութիւն է ցոյց տալիս, բայց, դժբաղդաբար, հրմուտ և քաղաքագէտ պետական անձանց պակասութիւնը աչքելք է լինում, որ նա կարողանայ որևէ իրական օգնութիւն հասցնել երկրին և դուրս բերել նրան ներկայ ճգնաժամից։ Իբրև մատաղ, անփորձ և նոր գործօն, մէջլիսը, որքան էլ ոգևորված լինի լաւագոյն և հայրենասիրական ձգտումներով, յաճախ ընկնում է այնպիսի սխալ ընթացքի մէջ, որ կարող է աղէտաբեր լինել Պարսկաստանի գոյութեան համար։

Այդպիսի մի սխալ քայլ պէտք է նկատել մէջլիսի տուած պատասխանը անգլօ-ռուսական դաշնագրի առիթով անգլիական և ռուսական կառավարութիւններին։ Ինչպէս գիտենք, անգլօ-ռուսական դաշնագրի մէջ մտցրած է մի կէտ կօնցեսսիաների մասին։ Մէջլիսը այդ կէտի մէջ նկատում է ձգտում՝ երկու պետութիւնների կողմից միջամտել Պարսկաստանի ներքին գործերին, ուստի և կազմել է մի պատասխան, ուղղված Ռուսաստանի և Անգլիայի հասցէին, որի մէջ յայտնում է, թէ Պարսկաստանը երկու պետութիւնների բարեկամ հարևանն է, բայց նա ենթակայ չէ կօնտրօլի՝ կօնցեսսիաներ բաշխելիս։ Դրանով մէջլիսը կամենում է յայտնել, որ նա պէտք չունի և կարօտ չէ ոչ Ռուսաստանի, ոչ Անգլիայի հովանաւորութեան։

Մէջլիսի այս պատասխանը իսկապէս մի համարձակ և հայրենասիրութիւնից թելադրված պատասխան է, որով մէջլիսը կամեցել է պաշտպանել իր հայրենիքի ներքին անկախութիւնը և շեշտել, թէ նա մտադիր չէ թոյլ տալ օտարի միջամտութիւնը իր ներքին գործերում. սակայն պէտք է ասել, որ քաղաքական տեսակէտից այդ պատասխանը չը մտածված և անխոհեմ մի քայլ է։ Եւ ահա ինչու։

Ներկայ րոպէին, երբ Պարսկաստանը անզօր է դիմադրելու Թիւրքիայի ոտնձգութիւններին, երբ թիւրքաց զօրքը, ի խախտումն միջազգային բոլոր իրաւունքների, արդէն խուժել է երկրի ներսը, և ոչ Շահը, ոչ ինքը մէջլիսը ոչ մի ոյժ չունեն դիմադրելու այդ անարդար արշաւանքին, պարզ է, որ Պարսկաստանը պէտք ունի հովանաւորի և պաշտպանի։ Եթէ Անգլիան և Ռուսաստանը չը կամենան ներկայ ճգնաժամին օգնել Պարսկաստանին և թոյլ տան նրան իր ճակատագրին, պարզ է, որ Թիւրքիան կուլ կը տայ Պարսկաստանը կամ գէթ նրա այն մասը, որի վրա վաղուց աչք է տնկել, այն է՝ Ատրպատական նահանգը։ Անգլօ-ռուսական դաշնագիրը, ընդհակառակը, ամեն կողմից օգտակար է Պարսկաստանին և ապահովում է նրա գոյութիւնը։ Կօնցեսսիաների մասին եղած կէտը ոչ մի կերպ չէ կարող համարվել միջամտութիւն ներքին գործերին, որովհետև այդ կէտով դաշնագիր երկու պետութիւնները որոշել են իրանց փոխադարձ յարաբերութիւնները՝ կօնցեսսիաների վերաբերմամբ, բայց կօնցեսսիաներ տալը դարձեալ վերապահված է իրան՝ պարսից կառավարութեան։

Անգլօ-ռուսական դաշնագրի՝ Պարսկաստանի համար օգտաւէտութեան մասին մի շատ ճիշտ կարծիք է յայտնել Բեռլինի պարսից դեսպանի պաշտօնակատար Յովհաննէս-խան Մասեհեան, որ տպված է Բեռլինի «Տագեբլատտ» թերթում և որն առաջ կը բերենք յաջորդ անգամ։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սուխում, 29 սեպտեմբերի

Թիւրքահայը, սուլթանական անսիրտ քաղաքականութիւնից ճնշված, կեղեքված, թողնում է իր հայրենի քաղցր օջախը, տեղի տալով Ռուսաստանից գաղթող չէրքէզներին ու թաթարներին. դիմում է իր շատոնց ի վեր վարժված, ազգաքանդ, հայրենաւեր սովորութեան—գաղթականութեան, կարծելով թէ դրանով կը վերջանայ իր տանջանքը. բայց միշտ էլ հիասթափվում է, սխալվում իր հաշիւներում։

Վերջին ժամանակներս Տրապիզոնի, Սամսոնի, Օրդուի կողմերից գաղթականների կարաւան է որ անընդհատ գալիս է դէպի Բաթում, Սուխում և այլ քաղաքներ. չը կայ Թիւրքիայից եկած մի նաւ, որ բեռնաւորված չը լինի 40—80 հոգի գաղթականներով։ Դրանց օրինակը վարակեց նաև Քղիի, Կիւմիւշխանէի և այլ քաղաքների բնակիչներին, որոնք մեծ դժուարութեամբ Տրապիզոն գալով՝ թիւրքական առագաստանաւ (էշէլ թէքնէսի—մահվան սնտուկ) նստում են Ռուսաստան գալու։

Անցեալ գիշեր այդպիսի նաւերից մէկը, բեռնաւորված 23 հոգի քղեցիներով, կիւմիւշխանէցիներով և մի քանի տրապիզոնցիներով, Սուխումից մի քանի վերստ հեռաւորութեան վրա ցամաք պիտի մօտենար. նաւից դուրս գալիս «օրէնքի» անողոք պաշտօնեաներ — պահակ զինուորներ սպանում են, գնդակներով, 2 երիտասարդի և մի մանկամարդ կնոջ, որոնք իբր թէ ուզեցել են փախչել։ Իսկ մնացեալներին բանտ են տանում, որոնց մէջ կային նաև կանայք ու երեխաներ, բայց յետոյ երաշխաւորութեամբ ազատ արձակվեցին։

Սպանվողներից մէկը՝ կիւմիւշխանէցի Մկրտիչը մօտ 30 տարեկան մի երիտասարդ էր, որ հայրենիքում իր եռևից թողեց անտէր, անտիրական մի այրի՝ եօթը ձէթկի-ձագերով։ Միւսի ով լինելը յայտնի չեղաւ. նրա գանգը բոլորովին ջախջախվել էր և ուղեղը դուրս թափվել։

Ամբողջ քաղաքը սգաց տեսնելով այդ սրտաճմլիկ արիւնոտ դրաման. երեք դագաղ իրար ետևից տանում էին սգալի յուղարկաւորներ...

Խ. Գէորգեան

Պետերբուրգ, 5 հոկտեմբերի

Մի քանի համալսարաններ միջնորդութիւն էին յարուցել՝ թոյլատրելու լեզուապատմական ֆակուլտէտներն ընդունել այնպիսիներին, որոնք չունեն յունարէն գիտենալու վկայականներ։ Այժմ ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը այդ առիթով առաջարկում է միջնորդութիւն յարուցանող ֆակուլտէտներին՝ վերաքննել ընդունելութեան պայմանները և իրանց եզրակացութիւնները ներկայացնել մինիստրութեան։ («Հ. Գ.»)

Պետերբուրգ, 5 հոկտեմբերի

Մինիստրների խորհուրդը հոկտեմբերի 3-ի իր նիստում ընդունեց ֆինանսների մինիստրութեան առաջարկած ծախքերի ցուցակը. այսպէս—հոկտեմբ. ամսվայ համար՝ 208,644,810 րուբլի, նոյեմբերի համար՝ 195,480,770 ր. և դեկտեմբերի համար՝ 191,373,204 րուբլի։ Իսկ պետական ծախքերի գումարը 1907 թ. ընթացքում խորհուրդը որոշեց 2,497,986,609 ր.։

(«Հ. Գ.»)

Սիմֆերօպօլ, 5 հոկտեմբերի

Գիւղացիների մէջ ագիտացիա մղելու համար բանտարկվեց Պետական Դումայի նախկին անդամ Չերբախը։

(«Հ. Գ.»)

Թաւրիզ, 4 հոկտեմբերի

Ուշնիում թիւրքերը նշանակեցին մի կայմակամի իբրև կառավարիչ։

Պարսկական մաքսատունը փակվեց. Ուրմիայի ազգաբնակութիւնը կլանված է ներքին և կուսակցական երկպառակութիւններով. շուկաները փակ են։ Թաւրիզեցիները անտարբեր են սահմանագլխում կատարվող դէպքերին։

(«Հ. Գ.»)

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Թիֆլիսի փողոցների պատերին կպցրած է հետևեալ յայտարարութիւնը. «Ի նկատի ունենալով որ Թիֆլիսի գաւառական մասնաժողովը բեկանեց Թիֆլիսի և Բօրչալուի գաւառների ռուս ազգաբնակութեան քաղաքային ընտրողների ընտրութիւնները, որ կայացան 1907 թ. սեպտեմբերի 30-ին, Թիֆլիսի նահանգապետի պաշտօնակատարը նոր ընտրութիւնները նշանակել է հոկտեմբերի 7-ին Զուբալովի ժողովրդական տան շինութեան մէջ»։

Ռ. Ս.-Դ. Բ. Կ. տեղական կոմիտէն, ինչպէս մեզ հաղորդում են, իր վերջին նիստերից մէկում, քննելով ռուսական կուրիայի կրկնաքուէարկութեան հարցը, վճռել է չը կայացնել ոչ մի բլօկ ոչ մի կուսակցութեան հետ և դուրս գալ ընտրութիւններին անկախ գործելու։

—Որքան կարողացանք տեղեկանալ, պատրիօտների և ռուս ընտրողների միութեան մէջ փոխադարձ համաձայնութիւն է կայացած։ («Ձաւիդ»)

Փոխարքայի դիւանատան ստացած տեղեկութիւնների համաձայն, առայժմ Անդրկովկասում ռուս ազգաբնակութեան կողմից ընտրվել են հետևեալ պատուիրակները, որոնք պէտք է ընտրեն Դումայի համար մէկ անդամ. —Բագուի նահանգում 8 անկուսակցական, 2 միապետական, 1 սօցիալ-դեմօկրատ։ Գանձակի նահանգում 2 անկուսակցական, 1 աջակողմեան, 1 ձախակողմեան, 2 առաջադիմական և 2 հոկտեմբերեան (գերմանացիք)։ Բաթումի շրջանում՝ 2 աջակողմեան։ Երևանի նահանգում՝ 2 անկ. աջակողմեան, 1 անկ. առաջադիմական և 1 անկ. չափաւորական։ Կարսի շրջանում՝ 7 անկուսակցական, 5 մօլօկան և 1 ուղղափառ (գիւղացի)։ Սուխումի շրջանում՝ 2 անկուսակցական։

Բագւում ձախակողմեան կուսակցութիւնները համաձայնութիւն են կապել ռուսաց կուրիայի լրացուցիչ ընտրութիւնների առիթով։ Սահմ. ռամկ. կուսակցութիւնը և առաջադիմականների խմբակը դրել են 10 հոգու թեկնածութիւնը։

Սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութիւնը հրաժարվել է ինքնուրոյն կերպով ցուցակ առաջարկելուց և ընտրութիւններին կը պաշտպանէ բլօկի ցուցակը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՌԱՎԱՐՉԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՄ

Մայրաքաղաքի թերթերը հաղորդում են, որ կառավարչական շրջաններում վերջնականապէս վճռված է ագրարական հարցի վերաբերմամբ բաւականանալ միայն ներկայացնելով Դումային այն օրէնքները, որոնք գործադրված են հիմնական օրէնքների 87-րդ յօդուածի հիման վրա, առանց նախորոշելու ագրարական բարենորոգումների հիմունքները, վերապահելու այդ հարցի նախաձեռնութիւնը իրան՝ Դումային։

Կառավարչական շրջաններում հարց է ծագել այն օրինագծերի մասին, որոնք ներկայացված են 2-րդ Պետական Դումային։ Ոմանք այն կարծիքին են, որ այդ օրինագծերը ներկայացված լինելով Դումային, իբրև մի հաստատութեան, համարվում են միևնոյն ժամանակ ներկայացված և 3-րդ Դումային։ Մինչդեռ ուրիշները, ընդհակառակը, այդ կարծիքը սխալ են համարում, որովհետև նոր Դումա հրաւիրվելով՝ պէտք է օրինագծերն էլ ներկայացնել նորից։ Մեծամասնութիւնը համամիտ է այս վերջին կարծիքին և առաջարկում է այդ օրինագծերը՝ ներկայացնել ոչ թէ բոլորը միասին, այլ հետզհետէ և ըստ կարևորութեան։

(«Т.»)

Ներքին գործերի մինիստրութեան խորհրդին առաջարկված է մի զեկուցում, որտեղ շեշտվում է, որ զինուորական-ոստիկանական իշխանութեան կարգադրութեամբ կալանաւորվածներին ու աքսորվածներին պահելու գումարը անհրաժեշտ է աւելացնել 130 հազարից, որը յատկացվում էր վերջին տարիներս, մինչև 1,164,000 րուբլի։ Այդ զեկուցումից երևում է, որ 1907 թւի առ 1-ն յունվարի ոստիկանական հսկողութեան տակ կային 9,000 հոգի, մինչդեռ այնուհետև այդ թիւը հասել է 11,303-ի։ Ներկայ տարվայ առ 1-ն յունվարի աքսորեալների թիւը համարվում էր 6123 հոգի, իսկ նրանց ընտանիքի անդամների հետ միասին՝ ոչ պակաս քան 8200։ («Тов.»)

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը ներկայացրել է մինիստրների խորհրդին մի նախագիծ բուլղարկու ոստիկանութիւնը վերակազմելու մասին։ Նախագիծը անհրաժեշտ է համարում քաղաքային ոստիկանական վարչութիւններին կից կազմել երեք տեսակի խուզարկու բաժանմունքներ և, բացի դրանից, տեղական իշխանութիւններին բաց թողնել խուզարկութիւնների նպատակով 1,000-ական րուբլի իւրաքանչիւր 500 հազար հոգուց բաղկացած ազգաբնակութեան համար։ Այդ նոր «բարենորոգումը» մինիստրութեան հաշւով կաւելացնի ընդհանուր ծախքերը 1,229,660 րուբլով։

(«Русь»)

Նախ յատուկ խորհրդակցութեան մէջ, ապա և մինիստրների խորհրդում քննվել ու վերջնականապէս լուծվել է այն հարցը, որ պետական ծառայութեան մտնողներից անհրաժեշտ է ստորագրութիւն պահանջել, որ նրանք չեն պատկանում գաղտնի ընկերակցութիւնների։ («Рѣчь»)։

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Սահմանադիր-ռամկավարների կուսակցութիւնը լեգալիզացիա անելու հարցը նորից է ծագում։ Պրեմիէր-մինիստր Ստոլիպինի մտերիմ ծանօթներից մէկը յայտնել է «У. Р.» թերթի թղթակցին, որ եթէ կադետների կուսակցութիւնը այժմ ուզենար լեգալիզացիա ստանալ, նա ոչ մի արգելքի չէր հանդիպի։ Այդ ենթադրութիւնը հիմնված է այն փաստի վրա, որ կադետների կուսակցութիւնը արդէն խզել է իր յարաբերութիւնները ձախակողմեան կուսակցութիւններից, որոնց մինչև վերջին ժամանակներս լուրջ ոյժ էր կարծում։ Եւ եթէ համագումարը հաւանութիւն տայ, կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէտի արած այդ քայլը, անշուշտ, այնուհետև լեգալ կը ճանաչվի կառավարութեան կողմից։

Վիբօրգի բանւորական ընկերութեան ժողովում նրա նախագահ Լիխտօվարօն մի ոգևորված ճառ արտասանեց անիշխանականութեան դէմ՝ առաջարկելով անողոք կերպով արտաքսել ընկերութեան միջից այն անդամներին, որոնք համակրում են անիշխանական գաղափարներին։ Ընկերութիւնը համաձայնվեց այդ առաջարկին և որոշում կայացրեց գործակատար Լուկկօլենին ընկերութեան կազմից արտաքսելու համար, իսկ բանւոր Վարտսանէնը յօժարակամ հեռացաւ ընկերութիւնից, առանց սպասելու որ իրան էլ արտաքսեն։ («У. Р.»)

«Ռուս ժողովրդի միութեան» նախագահ Դուբրովինը, մի քանի դիմումներից յետոյ մերժումն ստանալով կառավարութիւնից սուբսիդիա ստանալու համար, հարկադրված էր խզել իր դիպլօմատիական յարաբերութիւնները։ Ռուս ժողովրդի միու-

թեան գլխաւոր խորհուրդը մի թռուցիկ է հրատարակել, որով արգելում է սոխզնիկներին կառավարական օժանդակութիւն ստանալ: Այդ արգելքը յիշեցնում է «Աղուէսի դունչը խաղողին չը հասաւ՝ ասաց խակ է» առածը:

Մի խումբ անկուսակցական սոցիալ-դեմօկրատներ Կալուգայից նամակով «Тов.» լրագրի մէջ իրանց բողոքն են յայտնում կուսակցութեան կենտրօնական կօմիտետի կայացրած որոշման դէմ՝ Պլեխանօվի միջադէպի առիթով, համարելով նրան «ներ-կուսակցական»: Միևնոյն ժամանակ նրանք իրանց համակրութիւնն են արտայայտում Պլեխանօվին իր յօդուածի մէջ արած նկատողութիւնների համար: «Րէակցիայի դէմ կռիւ մղելով մենք մեր բողոքն ենք յայտնում այդ դէպքի առիթով», վերջացնում են անկուսակցական սոցիալ-դեմօկրատները իրանց նամակը:

Մօտ ժամանակներս «Тов.» լրագիրը հաղորդել էր, որ շուտով կայանալու է հայ սոց.-դեմօկրատական բանուորական կուսակցութեան համագումարը, որտեղ, ի միջի այլոց, կը քննվի հայ սոց.-դեմօկրատների միացման հարցը ռուսաց սոց.-դեմօկրատական կուսակցութեան հետ: Հայ սոց.-դեմօկրատիայի կուսակցութեան մէջ ընդունելու համար հիմնական պայմանները ընդունվել են Լօնդօնի համագումարում, որը յանձնարարել էր կենտրօնական կօմիտետին վերջնական ձևով մշակել այդ հարցը: Համագումարին, յատուկ յանձնարարութեամբ, ներկայ կը լինի ռուսաց սոց.-դեմօկրատական բանուորական կուսակցութեան կենտրօնական կօմիտետի անդամներից մէկը: Հայ սոցիալ-դեմօկրատիայի անդամների թիւը ներկայումս 3,000-ից աւելի է:

Այժմ կարող ենք հաղորդել, որ նորերս կայացաւ Ս.-Դ. Բ. Հ. Կ.-եան I համագումարը (կուսակցական կօնգրէսը), որին մասնակցում էին 32 պատգամաւորներ, ընտրված դեմօկրատական հիմքերով զանազան քաղաքների կազմակերպված բանուորութիւնից: Ընտրված էին 38 հոգի, որոնցից վեցը զանազան պատճառներով անկարող են եղել մասնակցել նիստերին: Իր 8—9 օրվայ նիստերի ընթացքում՝ համագումարը լրիւ կերպով արծարծել է օրակարգի բոլոր կէտերը, տալով էական խնդիրների վերաբերեալ իր որոշումները: Համագումարը շօշափելով Պետական Դումային մասնակցելու խնդիրը՝ եկել է այն եզրակացութեան, որ պէտք է բուռն մասնակցութիւն ցոյց տալ: Այնուհետև, քննելով միութեան հարցը Ռուսաստ. սոց.-դեմ. բան. կուս. հետ, համագումարը յանձնարարել է իր կենտ. կօմիտէին բանակցութեան մէջ մտնել կուսակցութեան կենտր. կօմիտէի հետ և անյապաղ իրականացնել միութիւնը: Համագումարը, մանրամասն վիճաբանութիւնների նիւթ դարձնելով Կովկասում գործող քաղաքական կուսակցութիւնների ֆիզիօնոմիան, մշակել է հետևեալ րեզօլիւցիաները սօցիալիստ-յեղափոխական և դաշնակցական կուսակցութիւնների մասին:

Սօցիալիս-յեղափոխ. մասին. «Ի նկատի ունենալով, որ սօց.-յեղ. կուսակցութիւնը իր դասակարգային բնոյթով մի մանր բուրժուական-հակապրօլետարական կուսակցութիւն է՝ նորահնար ուտօպիական աշխարհահայեացքով և մասնաւորապէս ագրարական պահպանողականութեամբ, որ նա կարող է շատ թէ քիչ չափերով արտայայտիչ լինել ոչ աւելի, քան թէ ժողովրդական խաւերի միայն դեմօկրատիկ ձգտումների, իբրև սպառող ու հարկատու մասսայի.

«Ի նկատի ունենալով, որ այդ կուսակցութիւնը հայ նացիօնալիստ տարրերի առանձին աջակցութեամբ մուտք է գործել Կովկաս, մասնաւորապէս հայ իրականութեան մէջ, և աշխատում է այստեղ ևս պղտորել պրօլետարիատի դասակարգային ըմբռնողութեան ու գիտակցութեան հորիզօնը, որ նա ամենայն եռանդով պաշտպանում և հովանաւորում է հայ նացիօնալիզմին յանձին Դաշնակցութեան մեր թէ օտար իրականութեան մէջ.

«Ս. Դ. Բ. Հ. Կազմ. I համագումարը յանձնարարում է կազմակերպ. մարմիններին և օրգաններին եռանդուն ջանքերով մերկացնել այդ հակապրօլետարական կուսակցութեան միջնանման իդէօլօգիան և յետ մղել նրան հայ պրօլետարիատի շարքերից»:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին. «Հայ նացիօնալիստ վիթխարի կազմակերպութիւնը շարունակում է տակաւին տևքալ իր շարքերում տեղի ունեցող հասարակական շերտաւորման ծանր կրիզիսի տակ:

«Ի նկատի ունենալով, որ Դաշնակց. պատրոնականութիւնը կազմող սօցիալական տարրերի մէջ վերջին ժամանակներս կատարվող պայքարը մի բնական ու օրգանական երևոյթ է.

Ի նկատի ունենալով, որ Դաշնակց. հին իդէօլօգիան կամ կուսակց. կենտրօնը, որպէսզի կարողանայ բռնանել կազմակերպութեան շարքերում առաջացած օպպօզիցիան, դանդաղեցնել կամ, ինչպէս թւում է իրանց, խեղդել շերտաւորման պրօցէսը, դիմել է համակերպման քաղաքականութեան՝ իր աջ ու ձախ թևերի հետ, իր խայտաբղէտ բանակին առաջադրելով նաև խայտաբղէտ ծրագիր.

«Ի նկատի ունենալով, որ Դաշնակցութեան վերջին ժամանակներս ձեռնարկած quasi բանուորական քաղաքականութիւնը, սկսած նրա արհեստակցական միութիւններից մինչև նորագոյն սօցիալիստական ֆրազէօլօգիան, մի մասսայական կամ բանուորապետական քաղաքականութիւն է, իշխելու համար հայ իրականութեան մէջ.

«Ի նկատի ունենալով, որ նացիօնալիստ Դաշնակցութիւնը շարունակում է իր համահայկական հին ցնորքներով յետ մղել կովկասահայ ժողովրդի լայն խաւերին համապետական յեղափոխական շարժումից.

«Սօց.-Դեմ. Բան. Հայ-Կազմ. I համագումարը յանձնարարում է կազմակերպող մարմիններին և օրգաններին միշտ և ամենուրեք ամենայուռն ջանքերով մերկացնել հայ խառնվող և անհեթեթային հրապոյրով տարված պրօլետարիատի առաջ Դաշնակց. տեսական իդէօլօգիայի ամբողջ սնանկութիւնը և գործնական ձգտումների սքօղված կեղծիքը, բոլոր հնարաւոր միջոցներով կրթել ու դաստիարակել հայ բանուորութիւնը իր դասակարգային իդէօլօգիայի ոգւոյն, բերելով նրան այն գիտակցութեան, որ նրա, իբրև պրօլետարիատի, դասակարգային պատմա-քաղաքական հաբաղցկու ներկայացուցիչը կարող է միայն ու բացառապէս հայ-սօցիալ-դեմօկրատիան լինել»:

Համագումարում մշակած բոլոր րեզօլիւցիաները, կոմիօնայութեան հետ միասին, կը հրատարակվեն առանձին: Նիստերի ընթացքում մանրամասն արձանագրվել են արտասանված ճառերն ու տրված զեկուցումները, որոնց հրատարակութեան համար համագումարը որոշել և յանձնարարել է կենտրօնական կօմիտէին հոգալու:

ԲԵԲԵԼԻ ՆԱՄԱԿԸ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԻՆ

Ինչպէս յայտնի է, վերջին ժամանակներս՝ բանուորների կողմից յաճախակի կրկնվող ծայրայեղ պահանջների ու գործադուլների շնորհիւ՝ արդիւնաբերութիւնը մեղանում դրված է անհաստատ և աննորմալ պայմանների մէջ: Այդ հանգամանքը մի կողմից դժգոհութիւն է առաջացրել արդիւնաբերական շրջաններում, իսկ միւս կողմից վայր է ձգել բանուորական շարժման հեղինակաւորութիւնը ժողովրդի զանազան խաւերի մէջ:

Իրերի այդ դրութիւնը ստիպել է բանուորներին, վերջապէս, քննութեան առնել իրանց դասակարգային գործելակերպը: Այդ առիթով նոյնիսկ Թիֆլիսի տրամվայի ծառայողներից մի քանիսը նամակով դիմել էին գերմանական սօց.-դեմօկրատների յայտնի պարագլուխ Բեբելին և հարցրել նրա կարծիքը: Դիմողները մանրամասն կերպով նկարագրել են այն պայմանները, որոնցով անցել է պատմագրական շարժումը Թիֆլիսում, և նրա հետ միաժամանակ բանուորների դասակարգային կռիւը կապիտալիզմի դէմ: Նամակում նրանք, ի միջի այլոց, յիշել են, որ բանուորները արդէն ստացել են 8 ժամվայ աշխատանքի օր և մի քանի ուրիշ բարեկարգումներ: Վերջում նամակի հեղինակները հարցնում են Բեբելից, թէ պէտք է բաւականանալ արդիւնաբերողների դէմ մղած իրանց կռուից ստացված արդիւնքով, թէ պէտք է դարձեալ շարունակել կռիւը և մինչև ո՞ր սահմանը

Այդ նամակին, ինչպէս հաղորդում է «Т. Л.» լրագիրը, Բեբելը պատասխանել է արդէն: Գերմանական սօցիալ-դեմօկրատիայի այդ տաղանդաւոր ղեկավարը ասում է, որ տրամվայի ծառայողների շօշափած հարցին մի ընդհանուր պատասխան տալ անկարելի է: Բանուորները, կապիտալիզմի դէմ իրանց կռիւը մղելու ժամանակ՝ երկրի արդիւնաբերութեան ընդհանուր վիճակը հաշուի առնելով բայց անհրաժեշտօրէն պէտք է աչքի առաջ ունենան նաև ամեն մի կապիտալիստական ձեռնարկութեան դրութիւնը առանձին, և ոչ մի դէպքում իրանց դրութիւնը բարելաւելու գործում՝ նրանք բանը չը պէտք է այնտեղ հասցնեն, որ անհրաժեշտութիւն ծագի գործերը լիկվիդացիա անելու և իր գոյութիւնը վերջացնելու, որովհետև կասի այդ տեսակ ելքից այնքան կապիտալիզմի շահերը չեն վնասվում, որքան բանուորներինը, որոնք այնուհետև մարդ չը պիտի գտնեն, որի դէմ կռիւ մղեն, և չի լինի մէկը, որից կարողանան ստանալ իրանց դրութեան բարելաւումը:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 4-ին, կայացաւ Թիֆլիսի ժողովրդական համալսարանների ընկերութեան վարչական նիստը նախագահութեամբ Ա. Քալանթարի:

Զեկուցումից երևաց, որ սեպտեմբերի 17—19-ին բացվել են վրացական, օսական, հրէական և ռուսական դպրոցները. ռուսականը կը բացվի առաջիկայ երկուշաբթի օր, հոկտեմբերի 8-ից, իսկ հայկականի բացման ժամանակը դեռ որոշ չէ, բայց հաւանական է, որ շուտով կը բացվի:

Հայկական սեկցիան մշակել է ծրագիր սխտեմատիկ դասընթացքների համար և հրաւիրել է մինչև 17 անձ դասախօսելու զանազան առարկաներից հայերէն լեզուով: Սեկցիայի նախագահ Ա. Խատիսեան զեկուցեց դասախօսների ցուցակը և յայտնեց միևնոյն ժամանակ, որ պատրաստ են նաև երեք ընդհանուր դասախօսութիւններ «ժողովրդական տան» մէջ կարդալու համար:

Առաջիկայ կիրակի օր դասախօսութիւն չի լինիլ այն պատճառով, որ ժողովրդական տանը պէտք է ռուսական կուրիայի ընտրութիւնները տեղի ունենան, իսկ հետևեալ կիրակի օրվանից կը սկսվեն դասախօսութիւնները:

Օսական սեկցիայի ներկայացուցիչը գանգատվում էր, որ օս ծառաները շատ տներում զբաղված են լինում դասախօսութեան ժամերին, այն է՝ երեկոյեան 6-ից մինչև 8-ը, և ցանկութիւն յայտնեց, որ տէրերը դիւրութիւն տային այդ ժամերին այցելելու դպրոցը: Այդ նպատակով նա բարւոք էր համարում, որ լրագիրներում արտայայտվէր այդ ցանկութիւնը թէկուզ մասնաւոր կերպով:

Մենք կը տանք հայկական դասախօսութիւնների մասին տեղեկութիւններ հետևեալ անգամ:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Առաջարկում եմ ս. պ. պրիստաւներին 2 շաբաթվայ ընթացքում անձամբ շրջել բոլոր հիւրանոցները և ճաշարանները և տէրերի ուշադրութիւնը հրաւիրել հետևեալի վրա. որ մահճակալները և անկողնու պարագաները պէտք է լինեն մաքուր, որ հեշտարանները և պղնձեղէնը (ուր որ խոհանոց կայ) լինեն մաքուր և կլայեկած, որ գանգերը կանօնաւոր լինեն, արտաքնոցները մաքուր պահվեն և յաճախ ախտահանութեան ենթարկվեն, ծառաների համար յատկացված լինի առանձին շինութիւն, որ սենեակները իսկապէս տրվեն եկողներին և ոչ թէ ծառայեն անառակութեան բոյներ: Ծառաները կանօնաւոր կերպով տան գրքոյկում մտցնեն եկուորներին: Հոկտեմբերի 15-ից ես կը ստուգեմ թէ ո՞ր աստիճան կարգի են բերված հիւրանոցները և ճաշարանները»:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Խ ա ն ք ե ն դ - ո ւ ս ա ն, 25 սեպտ.

1906 թւի աշունքից Շուշի քաղաքում մի տեղ ալիւր էր բաժանվում սովից տառապող ժողովրդին, մի ուրիշ տեղ դրամական նպաստներ էին բաժանվում Թուրք-հայկական ընդհարումների ժամանակ սպանվածների այրիներին, որբերին և ծնողներին, մի այլ տեղ էլ հագուստ էր բաժանվում մերկերին, և այսպիսով հրկիզված, թալանված ժողովրդին, լաց-արտասուքի մէջ այրված, խեղդված այրիներին և ծնողներին, մերկ ու խեղանդամ մարդկանց, կոյրերին ու սեմոդներին մխիթարող հանգիստ։

Ծառայող մարդկութիւնը իր հոգեկան ու ֆիզիքական մխիթարութիւնը գտնում էր՝ բարերարների ուղարկած առատ նուիրատուութիւններից իր բաժինը ստանալով: Հայոց առաջնորդարանի բակը, գործակալական կենտրոնատեղերը լցված էին խռնվող և կարիք ունեցող հազիւրաւոր մարդկանցով և կանանցով. ամեն մէկը իր մասին փաստաթուղթ էր խնդրում՝ ներկայացնելու և իր բաժին մասսը ստանալու: Ստացաւ՝ որը որքան կարողացաւ, որքան ճարպիկութիւն ունեցաւ, մի, երկու և երեք անգամ, և մարդիկ շարունակ տալիս էին՝ չը կամենալով վշտացնել նրանց այրված, խորովված սիրտը:

Այսօր սատնալու ոչինչ չը կայ. ամեն բան իր վախճանին է արել, դադարել է նուիրատուութեան առատ աղբիւրը, որից յագենում էին հազարաւոր մարդիկ և կանայք: Բայց միթէ մարդկութիւնը իր պարտականութիւնը մի անգամ կատարելով արդէն իր նպատակին հասած է համարում, միթէ նա իր փոքրաւոր, չքաւոր եղբօրը մի բաժակ ցուրտ ջուր տալով արդէն նրա ծով կարիքներին օգնած է համարում: Ոչ: Մենք այս ճանապարհով դեռ մեր պարտականութեան մի ամենաչնչին մասն անգամ կատարած չենք համարվում:

Մի-մի եւրօպացի միսիօներ կարողանում է իր ազգից ժողոված նուէրներով Թիւրքիայում և Պարսկաստանում որբանոցներ բանալ, կրթել և դաստիարակել օտար դաւանութեան պատկանող որբերին, նրանց համար կատարել մարդկութեան վրա դրրված պարտքը, իսկ մենք բաւականանում միայն մեր առատ սեղաններից մի կտոր՝ ընկած փշրանք շպրտել պատերազմի դաշտում զոհված քաջ զինուորի որդուն և որբերին: Որպիսի՜ ապերախտութիւն: Եւ ասում են, որ հայերը կուլտուրապէս զարգացած ազգ են եղել:

Խնձէնի և Վարանդայի հայ նահատակների այրիներն ու որբերը, ծերունի և աշխատանքի անընդունակ դարձած ծնողները նորից ձեզ են դիմում, հայ հարուստներ, վաճառականներ և իշխաններ, նորից բացէք ձեր սրտերը և այս ցուրտ ու խստաշունչ ձմրան շէմքին ուղարկեցէք ձեր սրտաբուղխ նուէրները օգնելու մի շարք նահատակների յետագաներին, որոնք իրանց կեանքը զոհել են ձեր խաղաղ և երջանիկ կեանքի համար: Նրանց էլ ապրելու միջոց տուէք, եթէ ոչ ձեզպէս, գոնէ այնպէս, ինչպէս առհասարակ մարդիկն են ապրում: **

Ա ր դ ո ւ - գ ի ւ ղ, 22 սեպտ.

Սեպտեմբերի 10-ին վախճանվեց տեղական ծխատէր Յովսէփ քահանայ Հովսեփեանցը: Հանգուցեալ տէր-Յովսէփը Լօռու գաւառի ամենահին և միևնոյն ժամանակ ամենաժողովրդական քահանաներից մէկն էր, եթէ չասենք առաջինը: Իր ուսումը ստացել էր հանգուցեալ Սարգիս արքեպիսկոպոս Հասան-Ջալալեանի մօտ՝ Սանահնի վանական դպրոցում, որից յետոյ Արդուգիւղի Քալանթարեան ազնուականների համախօսականով քահանայ ձեռնադրվեց յիշեալ գիւղի վրա, ապա մի քանի տարուց յետոյ սկսեց հովւել Այգեհատ գիւղը. ի բնէ վարվող, հեզահամբոյր և ուսումնասէր լինելով, թէև իբրև գիւղական քահանայ՝ միջոցներից զուրկ, այնուամենայնիւ դեռ քառասուն տարի առաջ զգալով ուսման կարևորութիւնը, Ներսիսեան դպրոց տարաւ իր անդրանիկ որդուն և ապա հետզհետէ միւսներին, այնպէս որ նրա համարեա բոլոր ութ որդիքը միջնակարգ կամ բարձրագոյն կրթութիւն ստացան, ծառայելով զանազան ազգային և հասարակական ասպարէզներում: Տէր-Յովսէփի վարմունքը բարերար ազդեցութիւն ունեցաւ իր հայրենակիցների վրա՝ հարկադրելով շատերին իր օրինակին հետևել. շատ շատերին ինքը հանգուցեալը Թիֆլիս է տարել և այս կամ այն ուսումնարանում ընդունել տուել: Մենք յաճախ լսել ենք այսպիսի խօսքեր. «հերիք է, որ տէր-Յովսէփի փէշերը Ներսիսեան ուսումնարանի պատերին դիպչի, մեր երեխին, վեր կառնեն»:

Հանգուցեալ տէր-Յովսէփի թաղումը, որ տեղի ունեցաւ սեպտեմբերի 18-ին ս. Յովհան Օձնեցու եկեղեցու դաւթում, ներկայ էին հարևան գիւղերից յարգողների մեծ բազմութիւն երկու սեռից. ներկայ էին նաև տասնեակ քահանաներ և երկու վարդապետ:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՈՂՋՈՅՆ «ՄՇԱԿ-ԻՆ»

Viribus unitis! (միացած ոյժերով)

Ողջունելով վերանորոգված «Մշակը», մենք ողջունում ենք այն պատմական անցեալը, ուր մարմնացել են մեր գիտակցութեան ամենազգայուն լարերը:

Եւ ամեն անգամ, ընթերցող, երբ ես առիթ եմ ունենում խօսելու Գրիգոր Արծրունու փայփայած «Մշակի» մասին, իմ առաջ կենդանանում է մի ահագին աշխարհ, ուր ծնվել ու խորտակվել են մտքեր, ուր հասունացել է մի ամբողջ հասարակական կարծիք և որտեղից առաջ են եկել այն բազմատեսակ տենչանքները, որոնց ամբողջութիւնը կազմում է մեր արդի կեանքը՝ իր բոլոր լաւ ու վատ կողմերով…

Դառնալով մեր երեսուն և հինգ տարվայ անցեալին, դառնալով մեր դպրութեան պատմութեանը, մենք պէտք է խոստովանենք, որ այդ անցեալի երկար տարածութեան վրա «Մշակը» եղել է այն փարոսը, որի շուրջը միշտ խմբվել են մեր գիտակցութեան և մեր ճաշակի ամենախոշոր տարրերը: Մենք պարտաւոր ենք այսօր արձանագրելու այստեղ, որ մեր առաջադիմական ձգտումների ամենատաղանդաւոր ներկայացուցիչը եղել է միշտ «Մշակը», և որ այդ լրագրի հետ կապված են մեր հասարակագիտութեան այն նշանաւոր մոմենտները, որոնց ամբողջութիւնը կազմում է մեր անցեալն ու ներկան, մեր կեանքը, մեր արդի պատմութիւնը:

Մենք կարող չենք տարբերվել ձեզանից մեր քաղաքական դաւանանքներով: Մօդան —տարափոխիկ հասկացողութիւն է. հնաւորութիւն չունենալով գնալու դարի գաղափարների առջևից, դուք ընկնում էք այդ հասկացողութիւնների ետևից, և նրանք ալեկոծում, տանում են ձեզ դէպի այն անդունդը, ուր պատմութիւնը ամփոփում է իր բոլոր տեսա, երբեմն փայլէ և տաղանդաւոր… անպէտքութիւնը… Բայց եթէ տարբերվեն մեր քաղաքական միտումները, եթէ դուք երազում էք այսպէս, իսկ ես յաւակնութիւն ունեմ մտածելու այլ կերպ, դա դեռ իրաւունք չէ տալիս մեզ երախտամոռ լինելու դէպի մի հաստատութիւն, ուր երկար տարիների ընթացքում այնպէս բղխացված բաբախում էր հայ առաջադիմական հասարակութեան սիրտը…

Բայց մենք ապրում ենք ձեզ հետ, ընթերցող, մի այնպիսի ժամանակամիջոցում և մի այնպիսի մթնոլորտում, երբ սկզբնական դաւանանքը և ամենաբարձր համոզմունքը ակադեմիական հասկացողութիւններ պէտք է համարվեն: Մեր շահերը այնքան մանրացել են, մեր կեանքը դարձել է այնպէս թեք, իսկ մեր ձգտումները այնպէս են ապակենտրօնացել, որ մենք դեռ երկար պէտք է սպասենք այն տենչալի տրամադրութեան, երբ կեանքը կը ստանայ իր խաղական ընթացքը, երբ մենք և դուք, ընթերցող, կը շարունակենք կցելու դէպի մեր քաղաքակրթութեան անդաստանը մեր բոլոր ունեցածը, մեր հաւատը, մեր գիտողութիւնները և մեր կեանքի ուսումնասիրութիւնը…

Դառնալով դէպի մեր իրականութիւնը, դէպի մեր ընթացիկ գրականութիւնը, մամուլը, քաղաքակրթական հաստատութիւնները—դպրոցները, թատրօնը և նոյն իսկ երաժշտութիւնը—մեր սիրտը լցվում է անհուն թախիծով:

Ազգերի պատմութեան մէջ ժառանգութիւնը շատ մեծ, առաձգական հասկացողութիւն է. ժառանգութիւնը այստեղ կազմում է այն առանցքը, որի շուրջը պատմութիւնը դարձնում է դարերի քաղաքակրթութիւնը:

Եւրօպայիք դիզում, կառուցում են պատմութեանը, սերունդներին ոչ միայն դրպրութիւնը, գրականութիւնը, արհեստը, այլ և հարստութիւնը, ոսկին, զէնքը և այլ իրերը: Այդ բոլորը, այդպիսի մի ժառանգութիւն, որ տարինները դիզել են ոչ միայն իրանց խնայողութիւնը, այլ և իրանց կուլտուրան, քաղաքակրթութիւնը, մի բարձր և անձեռնմխելի աւանդ է համարվում:

Այդ աւանդը, այդպիսի մի սրբութիւն, անցնում է սերնդից սերունդ, և այդ բոլորը դպրոցի, համալսարանի, և թատրօնի հետ միասին դաստիարակում և կրթում են սերունդները, առաջ են մղում պատմութիւնը:

Մի որևէ «Times» կամ «Temps» ոչ միայն լրագիրներ են, ուր զանազան դաւանանքի ու ճաշակի պատկանող մարդիկ տարիների ընթացքում առաջ են տարել իրանց համոզմունքները, այլ այդ հանդէսները մի ամբողջ պատմութիւն կազմելով ներկայացել են որպէս մի հաստատութիւն, ուր ժամանակը և կեանքը դիզել են ապագայ սերունդների համար իրանց քաղաքակրթական ժառանգութիւնը:

Եւ երբ մի քանի տարի սրանից առաջ անգլիական լրագիրներից մէկը տօնում էր իր հարիւրամեակը, պարլամենտի մի հանդիսաւոր նիստում հռչակաւոր Ջեմս Բրայս, ի դիմաց ամբողջ երկրի մեծ պարծանքով ողջունելով այդ լրագիրը, ասաց ի միջի այլոց. «Եթէ, պարոններ, ինձ վիճակվէր գրելու Անգլիայի քաղաքակրթութեան պատմութիւնը, ես կամ գկանգնէի ոչ թէ մեր աշխարհահռչակ դօկերի վրա, որոնցով այնպէս պարծենում է Անգլիան, ոչ թէ մեր բազմատեսակ և աշխարհայայտնի գործարանների վրա, ես չէի յիշի նոյնիսկ մեր ականաւոր Կեմբրիջի համալսարանը, ես կը վերցնէի «Times» լրագրի ամբողջ ժողովածուն»…

Այդպիսի դրութիւն առնդծել է իր համար եւրօպական մամուլը, և այդ է պատճառը, երեի, որ նա համարվում է այնտեղ մեծ պետութիւններից մէկը:

Իսկ մեզանում… Դուք ցոյց տուէք մի տուն, ուր հարստութիւնը պապերի ու թոռների սեփականութիւն լինէր, ուր անցեալը պահպանված լինէր մեր սերունդների և մեր ապագայի համար դէթ այնպիսի իրերով, ինչպէս, են պատմական և այլ դօկումենտներ, նկարներ, զէնք, զանազան իրեր և այլն: Այդ բոլորը, ընթերցող, եթէ չունի ընթացիկ, նիւթական արժէք մեզ համար, ունի մեծ բարոյական նշանակութիւն. նրանք կապում են անցեալը ներկայի հետ, նրանք յայտնի չափով կրթում են մեր հակումները և գուցէ տրամադրում մեզ յարգելու և պատուելու օջախը, անցեալը, ուր մենք պարտաւոր ենք դիզելու այն բոլորը, որտեղից առաջ են գալիս կուլտուրան և քաղաքացիութիւնը: Դեռ չէ անցել մի քանի տասնեակ տարի և մեր նշանաւոր տներից, որպէս Արծրունի, Մէլիք-Ազամալեան, Գեղամեան, Մէլիք-Շահնազարեան, Մէլիք-Բէգլարեան, Մէլիքեան և այլն մնացել է միայն sic transit gloria mundi!

Գալով մեր գրականութեան և մամուլին, դուք խոստովանեցէք, որ ձեր շուրջը մի ընդհանուր ամայութիւն է: Գրականութիւն մենք չունենք. պարբերական մամուլը սաւնկերի և արկածների տարածութիւն է ներկայացնում: Թողնելով մեր ներքին կեանքը, մոռանալով մեր լայնածաւալ դաւառը իր հազար ու մի ցաւերով, երեսի վրա թողնելով եօթանասնական թւականներից սկսված մեր երկրի ուսումնասիրութեան գործը, մենք ընկել ենք այլ բաների ետևից:

Պարոններ, իրաւունք տուէք մեզ ևս մի երկու խօսք ասելու:

Երբ մենք էլ, ձեզ պէս, սկսողներ էինք, liberté, égalité մենք ևս գիտէինք, բայց դիմող եղէք, անցէք դէպի այն տարածութիւնը, որի անունից խօսում էք այնպէս հեղինակաւոր կերպով, փորձեցէք դիմելու դէպի այն թանձրութիւնը, ուր այնպէս անվրդով շարունակում է ծխել մեր հինաւուրց թոնիրը, ուր դեռ լսվում են մեր պարկապզուկն ու լէյլէն և ապա այնտեղից բարեհաճեցէք թելադրելու մեզ ընդհանուր հիմունքներ զեղեցկութեան և արդարութեան մշտական օրէնքների մասին…

Թող վիպասան Աճարեանը տայ մեզ գեղեցիկ պատկերներ իր սիրած Արաքսի հովտից, թող Ծատուրեան և Թումանեան անհոգ երգեն սիրոյ և լեռների մասին, իսկ ես և դուք, ընթերցող, հանգիստ թողնելով Հաագայի կօնֆերէնցիան և հռչակաւոր Լասսալի ոսկորները, անցնենք դէպի մեր սիրած Արարատեան դաշտն ու Այրեվէնը. այնտեղ մենք կուսումնասիրենք մեր հողային խնդիրը, ջրաբաշխական հինաւուրց օրէնքները, կը լուսաւորենք մեր սովորական իրաւունքը, մեր հակումները, մեր ճաշակը: Եւ երբ տարինների վերջում մեզ կաջողվի դիզել մի բան մեր ինքնուրոյնութեան համար, գուցէ այն ժամանակ մեր որդիները հնարաւորութիւն ունենան հեղինակաւոր կերպով ներկայանալու Հաագայի տրիբունալի առաջ…

Այդ առիթով մենք ակամայից յիշում ենք 78 թւականը, Ներսէս Վարժապետեանին, Բեռլինը… Բայց… то было раннею весной…

«Մշակի» դրօշակի տակ մենք ընտելացել ենք տեսնելու մեր նշանաւոր ոյժերը. այդ ոյժերը առաջ են տարել մեր բանասիրա-

Թաղումից յետոյ հանգուցեալի որդիքը, որոնք բոլորը եկել էին իրանց պաշտօնավայրերից իրանց հօրը վերջին հրաժեշտը տալու, ըստ տեղական սովորութեան ժողովրդին հոգեհաց տուին: Հանգուցեալը 42 տարի քահանայութիւն է արել և այժմ 78 տարեկան հասակում վախճանվեց՝ քաղցր և անմոռաց յիշատակ թողնելով ժողովրդի սրտերում:

Ականատես

—

Ա ռ ա ջ ա ձ ո ր, 23 սեպտեմբերի

Այս տարվայ ամառը համարեա երաշտ անցաւ Զիվանշիրում. ուստի Զիվանշիրի լեռնավայրերում, որտեղ ցանքսերը չեն ջրվում, արտերը երաշտից փչացվեցին, իսկ տափարակային դաշտավայրերում, որտեղ ցանքսերը ջրվում են, արտերը այնքան էլ վնաս չը կրեցին երաշտից: Պէտք է նկատել, որ Զիվանշիրի լեռնավայրերում՝ կլիմայական վատթար պայմանների շնորհիւ հացը ամեն տարի շատ սակաւ է լինում ու համարեա չէ լինում, և դրա համար է, որ լեռնաբնակը ամեն տարի իր տարվայ ուտելու հացը գնում է իրանից հեռու տեղերից: Զիվանշիրի լեռնավայրերի գիւղօրայքում գոնէ գնելու ցորեն և առհասարակ հացահատիկ չէ ճարվում, ուստի լեռնաբնակը ստիպված է իր ուտելու հացը գնելու նոյն տափարակային տեղերում ապրող հայ և թուրք գիւղացիներից, կամ Աղդամից և Եւլախից: Գնում է նա ներկայումս սարսափելի թանգ գներով ցորենի ջուալը (7 պուդ) 10—11 րուբլով. համեմատաբար ցորենի հետ թանգ են և ուրիշ հացահատիկներ: Լեռնաբնակը մի օրում հացի գնում է յիշեալ տեղերը (բացի Եւլախից), միւս օրը աջողեցնում է հաց գնելու և միայն երրորդ օրը վերադառնում է տուն: Այդպիսով, ամեն անգամ երբ նա գնում է հաց գնելու, երեք օր բանից ընկնում է: Նա կարողութիւն, միջոց չունի մի տարվայ պաշարը միանգամայն գնելու, այլ գնում է տարեկան մի քանի անգամ, ամեն անգամ մի ջուալ կամ կէս ջուալ, այն էլ երբ փող է ընկնում ձանկը, երբ որդին կամ եղբայրը Բագուից և առհասարակ օտարութիւնից փող է ուղարկում: Ուրեմն, լեռնաբնակը, գնալով հեռու տեղերից հաց գնելու, երեք օր գործից ընկնում է և բացի այդ մի ջուալ հացահատիկը իր տունը հասցնելու համար մօտաւորապէս երկու րուբլի քրէհ է տալիս: Եւ ուրեմն լեռնաբնակը մի ջուալ ցորեն ձեռք բերելու համար պէտք է ծախսէ 11 րուբլի և 2 րուբլի, մօտաւորապէս 13 րուբլի: Այդ բոլորը ի նկատի ունենալով, լաւ կը լինէր, որ լեռնավայրերի գիւղացիները ունենային հացի շտեմարան:

Մասն յանձնաժողովի տուած հացի նպաստի փոխարէնը այժմ նոյն յանձնաժողովի մարդիկ հաւաքում են: Լեռնաբնակները վերադարձնում են մեծ դժուարութիւններով, ուստի հաւաքելու ժամանակ ծագում են անբաւականութիւններ... Հաւաքելով տուած նպաստի փոխարէնը, յիշեալ յանձնաժողովը ուզում է լեռնավայրերում հացի շտեմարաններ բանալ: Տեսնենք թէ ինչպիսի ընթացք կունենայ այդ ուրախալի ու մխիթարական փորձը: Լեռնաբնակը հաց գնելու համար փող է վերցնում գիւղի վաշխառուներից մեծ տոկոսներով և կամ նրա որդին, եղբայրն է օտարութիւնից փող ուղարկում: Լեռնաբնակը իր բնակած վայրերում ապրուստ հայթայթելու հնար չը գիտէ: Նրա տեղը հաց չէ լինում՝ կլիմայական վատթար պայմանների շնորհիւ, ուստի պէտք է նրա համար տեղումս նպատակայարմար պարապվելու գործ ընտրել և ապա լաւ կազմակերպել այդ գործը, որպէսզի լեռնաբնակը այդ գործով զբաղվելով կարողանայ իր համար ապրուստ հայթայթել, թէ չէ նա կորած է: Այդ տեղերում զբաղվելու համապատասխան գործը, իմ կարծիքով, պէտք է համարվի գլխաւորապէս՝ անասնապահութիւնը, մեղուաբուծութիւնը, պարտիզպանութիւնը (огородничество) և մասամբ այգեպանութիւնը, հողագործութիւնը և շերամապահութիւնը: (Միևնոյն առարկայի վերաբերեալ ես մի յօդուած ունեմ գրած «Մշակում». տես 1907 թ. № 41): Այդ տեղերի ազգաբնակութիւնը ապրելով մութ անտառների մէջ, լաւ կը լինէր, որ նա ունենար փայտեղէնի արհեստաւորներ: Մտադրված է Խաչենաձորակում գտնվող՝ Գանձասարի վանքում սկսել կանոնաւոր գիւղատնտեսական պարապմունք տեղական ժողովրդին ծանօթացնելու, սովորեցնելու համար: Այդտեղ վճռված է բանալու և գեղարուեստական դպրոց: Անհամբեր սպասում ենք այդ մխիթարական ու համակրելի բարի գործի ընթացքին:

Բ. Զաքարեան

—

Ղ ո ւ լ ի ձ ա ն, 28 սեպտեմբերի

Ամսիս 27-ի երեկոյեան 8 ժամին հինգ անյայտ չարագործներ գալիս են տեղայի յայտնի հարուստ Խաչատուր Սանոսեանցին տանից դուրս կանչում և խալոն տուր ու դմբոցն սկսում, փող պահանջում. խեղճը շուարում է. տանում են դուքան և այնտեղից ծեծելով քշում են տուն փողի համ: Փոքր եղբայրը լսում է սրանց աղմուկը, հրացանը վեր առած դուրս է գալիս նրանց դէմ. սրանից առաջ չարագործներից մէկը 3 անգամ ատրճանակը կրակում է և երկիւղից փախչում, իսկ միւսները Խաչատուրին դաշոյնով վիրաւորում են—կտրում են երեք մատը, գլուխը և ծծխաղ կուրծքը: Գերդաստանի մէջ ընկնում է լաց ու շիւանը, Խաչատուրը ուշաթափվում է. կինը գալիս չարագործների ոտներն ընկնելով աղաչում է մարդուն չը սպանել, ինչքան փող ուզում են պատրաստ կայ: Մինչ այս մինչ այն, մօտակայ ոչխարանոցից լսում է չօբանը և հարևաններին հասար է տալիս. սրանք գալիս են և քարերով հալածում. չարագործները օդի մէջ մի քանի անգամ կրակելով ազատվում են գիւղացիներից—փախչում: Խաչատուրը ծանր հիւանդ է. վախեցած են նոյնպէս փոքր երեխաները: Ահա մի սոսկալի ժամանակ, որ մարդիկ իրանց մոռացած անում են այն, ինչ որ սրմարդի է: («Ախուրեան»)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Մեզ հաղորդում են. «Երկրորդ խրական կիրակնօրեայ դպրոցի հայկական սեկցիան (որ գտնվում է Զիգրաշենի ուսումնարանում) սեպտեմբերի 25-ից վերսկսել է իր պարապմունքները: Հասակաւորների համար ընդունելութիւնը շարունակվում է: Դասական պիտոյքները և գրքերը բաժանվում են ձրի: Ուսումնարանը ունի կար ու ձևի արհեստանոց: Թէ արհեստանոցը և թէ ուսումնարանը կարօտ են միջոցների: Ռուս ուսումնարանի համար հարկաւոր են ռուսաց լեզուից վարժուհիներ»:

— Կովկասի բժշկական մասի վարչութիւնը հոկտեմբերի 4-ին յայտնել է քաղաքային վարչութեան, որ Միքայէլեան հիւանդանոցը անկարող է ընդունել խոլերային հիւանդների, այդ հիւանդութեան երևալու ժամանակ, որովհետև բարակներ չունի, ուստի և խնդրում է նրան հոգալ քաղաքի միջոցներով բանալու խոլերային բարակներ:

— Թիֆլիսում կազմվում է «տուրիստների կլուբ» անունով մի նոր ընկերութիւն, որ նպատակ ունի հնարաւորութիւն տալ իր անդամներին և նրանց հիւրերին ձեռնարկել էժան և օգտակար ճանապարհորդութիւններ և էքսկուրսիաներ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում:

— Կիրակի, հոկտեմբերի 7-ին, նշանակված է վրացուհիների ժողովը, ուր քննելու են այն հարցը, թէ ինչ բանով պիտի յաւերժացնել հանգուցեալ Ճավճավաձէի յիշատակը: Ժողովը տեղի կունենայ գիւղատնտեսական ընկերութեան շինութեան մէջ:

— Ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ իշխանութիւնը հաստատել է քաղաքային վարչութեան ծառայողների ռոճիկները աւելացնելու նախահաշիւը, քաղաքային վարչութիւնը ձեռնարկել է ծառայողների կազմը կրճատելու: Նա մտադիր է մի քանիսին արձակել բոլորովին, իսկ ոմանց պաշտօնները մէկը միւսով փոխանակել:

— Թիֆլիսի նահանգապետը հաստատել է 1907—1911 քառամեակի համար իբրև քաղաքային դումայի ձայնաւորներ հետևեալ անձանց. Ն. Աբրահամեան, Մ. Աւթանդիլեան, Ս. Ալդատով, Հ. Առաքելեան, իշխ. Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկ, Ա. Հախնազարեան, Ա. Բաբալով, Ա. Ս. Բաքով, Ա. Վարդանեան, Ս. Վացաձէ, Խ. Վերմիշեան, Մ. Վեսելովզորով, Ի. Վեացել, Ե. Վուրցել, Ս. Գալստեան, Վ. Գեմիտով, Ն. Գերժաւին, Ս. Զարագարի, Կ. Զախարիաձէ, Ի. Դոլուխանով, Պ. Դոլուխանով, Գ. Ջիբերտ, Մ. Զուրալով, Ռ. Յովհաննիսեան, Ա. Կազաքով, Մ. Քանանով, Ն. Քարտվելով, Ն. Կոկչաև, Կ. Կուչենբախ, Ս. Լիսիցեան, Մ. Լանկէվիչ, Ֆ. Մակարսկի, Լ. Մամուլով, Ն. Մատիֆեև, Գ. Մախարաձէ, Ի. Մելիք-Բեգլարեան, իշխ. Վ. Միկելաձէ, Ս. Մինեև, Ս. Միրզոեվ, Գ. Մուրադեան, Մ. Նեպրինցև, Ն. Օստրոգորսկի, Ա. Փիլոսեան, Վ. Ռուդակով, Բ. Սավինսկի, Գ. Սորեան, Մ. Սվէշնիկով, Խ. Սեմինով, բժ. Գ. Ստեփանեան, Ա. Ստեփանեան, Վ. Սուլխանով, Ա. Թայիրեան, Գ. Թամամշեվ, Մ. Թամամշեվ, Ա. Տեբաէրով, Օ. Տէր-Միքայէլեան, Լ. Տիգրանեան, Ե. Թոփչեան, իշխ. Գ. Թումանով, իշխ. Պ. Թումանով, Ն. Ումիկով, Ա. Ֆիշեր, բժ. Ա. Խատիսեան, Գ. Խատիսեան, Ի. Խախսուտով, Յ. Խունունց, Մ. Ջինդերի, իշխ. Վ. Ջորջաձով, Ս. Ջոլալեվ, Կ. Ջաբիձէ, Գ. Շահբուդաղեան, Ս. Էլբաքով, Ն. Էլիավա, Տ. Էնֆիաջեան, ընդամենը 79 հոգի:

— Նահանգական վարչութիւնը օրինաւորացրել է «Թիֆլիսի բաղնիքների բանւորների արհեստակցական միութեան»: Յիշեալ ընկերութիւնը նպատակ ունի պաշտպանել յիշեալ բանւորների արհեստակցական և օրինական շահերը, բարելաւել նրանց նիւթական դրութիւնը, նպաստել նրանց մտաւոր և բարոյական զարգացման և նիւթական աջակցութիւն ցոյց տալ իր անդամներին և նրանց ընտանիքներին գործազրկութեան, հիւանդութեան և այլ դժբաղդ դէպքերի ժամանակ:

— Պաւել Իոսիֆովիչ Կոնստանտինովը դիմել նահանգապետին և խնդրել է՝ թոյլատրել իրան հրատարակել Թիֆլիսում վրացերէն լեզուով գրական-քաղաքական օրաթերթ «Էրիս Սալամի» անունով (Ողջոյն ժողովրդին):

— Նահանգապետի պաշտօնակատարին դիմել է հացթուխների համքարի նախկին աւագ Գէորգի Տղալօբովիչ Սեխրոլաձէն և խնդրել է թոյլատրել իրան հրատարակել Թիֆլիսում տնտեսական գրական օրաթերթ «Ցիս Նամի» անունով (Երկնային ցօղ):

— Սղնախից հաղորդում են, որ տեղական պօստ-հեռագրական գրասենեակի ծառայող Լ-ն անյայտացել է քաղաքից, տանելով հետը 6000 րուբլի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

— Սեպտեմբերի 27-ին Պետերբուրգ է եկել անգլիական զօրքի հրամանատար գեներալ սեր-Ջօն Ֆրենչը: Նրա այցելութիւնը բոլորովին մասնաւոր բնաւորութիւն ունի, որովհետև նա արձակուրդով եկել է Ռուսաստան ճանապարհորդելու և Պետերբուրգի վրայով կանցնի Մոսկվա, Կիեւ, Օդեսսա, իսկ այնտեղից էլ կը գնայ Պոլիս: Նա ջերմ ցանկութիւն է յայտնել ծանօթանալ ռուսաց զինուորական գործի հետ: Դէպի հարաւ գնալիս գեներալ Ֆրենչը էդուարդ թագաւորի յանձնարարութեամբ կայցելէ Վասիլկով քաղաքում գտնվող 27-րդ դրագունեան նորին մեծութեան Էդուարդ VII-րդի գնդին՝ օգոստափառ շէֆի ողջոյնը տալու համար:

— Ֆեօդոսիայից հեռագրում են «Бирж. Вѣд.»-ին, որ այնտեղ պատասխանատուութեան է ենթարկվում քաղաքային բանկի վարչութիւնը 40 հազար րուբլի վատնելու համար:

— Սեպտեմբերի 29-ի գիշերը Պետերբուրգում կալանաւորվել է պաժերի կորպուսի ուսուցիչ Դիւլոն, որը մեղադրվում է 13 տարեկան աղախինն առևանգելու յանցանքում:

— Պետերբուրգի «78» քահանաների կրուժօկը բազմաթիւ նամակներ է ստանում գաւառական քահանաներից, որով վերջիններս ցանկութիւն են յայտնում միանալու կրուժօկին: Նոյնանման յայտարարութիւն մօտ օրերս ստացվել է Տվերի նահանգի 19 քահանաներից, որոնք միևնոյն ժամանակ ուղարկել են և իրանց ներկայացուցիչներին կրուժօկի կօմիտեի հետ բանակցելու համար: («У. Р.»)

— Կառավարչական սենատը անհետևանք է թողել դատախազի օգնականի բողոքը դատաստանական պալատի առանձին ատեանի այն վճռի դէմ, որի հիման վրա արդարանում էր Պետական Դումայի նախկին անդամ Բամիշվիլին: («Р. В.»)

— Եկատերինօսլավից հաղորդում են «У. Р.» լրագրին, որ տեղական սև-հարիւրակայինների «Правда» օրգանը խորհուրդ է տալիս խնդրամատոյց լինել՝ հայրենիքին մեծ ծառայութիւններ մատուցանող ջարդարարների համար ներումն խնդրելու: Սև-հարիւրակայինների գրավաճառ-կիօսքում ցուցադրված է «Стягъ» լրագրից մեծ տառերով արտատպված հետևեալ քաղուածքը. «Սօյուզնիկներ, յիշեցէք 1471-րդ յօդուածը, որի հիման վրա սպանութիւնը թոյլատրվում է ինքնապաշտպանութեան ժամանակ, և ոչ մի յեղափոխական ջհուդ ողջ չի մնայ»:

— Բորսային առևտրի և գիւղատնտեսութեան ներկայացուցիչների համագումարների խորհուրդը, «У. Р.»-ի ասելով, պատրաստած խնդիր է ներկայացրել առևտրի և արդիւնաբերութեան ու ճանապարհների հաղորդակցութիւնների մինիստրութիւններին՝ խնդրելով հարկաւոր միջոցներ ձեռք առնել հնարաւորութեան չափ պակսեցնելու ապրանքների ու բեռների գողութիւնը երկաթուղիներով տանելու ժամանակ: Այդ խնդրի մէջ մատնանշվում է, որ շահագրգռված շրջաններից, գլխաւորապէս հացի, մսի, ձուկների և կաթնեղէնի առևտրով պարապվողներից ստացվող գանգատների համաձայն, այդ գողութիւնների դէպքերը շատացել են մանաւանդ վերջին ժամանակներս, իսկ գողացվում են նոյն իսկ այնպիսի բեռներ, ինչպիսին է կովի իւղը, որ ուղարկվում է յատուկ մարդկանց հսկողութեամբ:

— Սեպտեմբերի 28-ին Մոսկվայի շուկայում ռուսական ֆերգանի ամերիկական առաջին տեսակի բամբակը վաճառվել է—նոյեմբեր-փետրվար ամիսների ընթացքում տալու համար,—պուդը 14 րուբլի 50 կոպէկ, միջակ տեսակը—յունվար-մարտ ամիսներում—13 ր. 75 կ., Մերվի 1-ին տեսակը—դեկտեմբեր-յունվար ամիսներում—14 ր. 30 կոպ., Խիվայի 1-ին տեսակը՝ կանխիկ 15 ր. 25 կոպէկով պուդը, Խիվայի տեղական սերմերի բամբակը, մեքենայով մաքրված, կանխիկ 12 ր. 25 կ.:

— Սեպտեմբերի 28-ին Մոսկվայի շուկայում Լ. Կնօպի Նկատերինհոֆեան մանուֆակտուրային ընկերութիւնը վաճառել է իր 4 ամսվայ № 34—38 մանածների (թելերի) ամբողջ արտադրութիւնը, այսինքն ներկայ տարվայ սեպտեմբերից սկսած մինչև դեկտեմբերի վերջը, մի միլիօն րուբլով պուդը՝ 26 րուբլով: Այդ վաճառքը ապշեցնում է առևտրական շրջաններին իր բարձր գնով, որովհետև վերջին օրերս բամբակների գները բաւականաչափ ընկել են: Դրանից յետոյ նոյն գնով դարձեալ տեղի են ունեցել ոչ խոշոր վաճառումներ: («У. Р.»)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 23 սեպտեմբերի

Ամիսներ առաջ մենք գուշակել էինք, որ Պարսկաստանը կարող է մի օր ալիքների կամայականութեան ենթարկված մի անղեկ նաւապետը կորցրած նաւի նմանվել, որի փրկութեան համար օգնութեան պիտի գան հիւսիսից և հարաւից: Մեր գուշակութեան առաջին մասը կատարվել է. նաւը ոչ ղեկ ունի, ոչ ղեկավար, իսկ փոթորիկը և ալիքները աւելի սպառնալից, աւելի կործանարար երևոյթ ունեն. խութերը, ապառաժները անթիւ են: Զարդարուշակ սևաթոյր ամպերը կարծես վարակված են թոյնով և յեղձուցիչ են դարձնում օդը: Ներքին շարժումները ոչ մի արդիւնաւէտ հետևանք չը կարողացան պսակել գործը. ընդհակառակը անտեսական քայքայումը աւելի մեծ քայլեր, մեծ չափեր ընդունեց: Պարսկաստանի յեղափոխութիւնը մի սուր նշտրակ դարձաւ (որ մի հմուտ գործածողի ձեռքում բուժիչ ու փրկարար դերակատար է) ու ծակոտեց իր ձեռքերն ու մարմինը. առանց դրան էլ որքան ծակոտիները, որքան վէրքեր ունէր մեր կենսասպառ հայրենիքը:

Ամեն մի ազգի, երկրի փրկութեան համար «մարդ» և «փող» է հարկաւոր: Պարսկաստանը դրանցից և ոչ մէկն ունի: Մարդ չունի, որովհետև ամբողջ երկրում մի հատիկ «մարդ» պատրաստող գործարան՝ դպրոց չը կայ: Պարզ է, որ մարդ չը լինի, փող էլ չի լինի. այս մասին հարկ չը կայ երկարելու. դրա փառաւոր ապացոյցը տալիս է մեզ «Բանկը Միլլին» (ազգային բանկը): Ի դէպ, աւելորդ չեմ համարում յիշել այստեղ մի խօսակցութիւն, որ շարժումների սկզբին ունեցայ մի հայրենասէր պարսիկ բանիմացի հետ: Պարոնի կարծիքով, Պարսկաստանը 20 միլիօն բնակիչ ունի. ամեն մի բնակիչ եթէ առնուազը մի-մի թուման տալու լինի՝ կը լինի 20 միլ. թուման, որով շուտով կը հիմնվի ազգային բանկը. այդ գումարի մի մասը կը տանք ռուսներին՝ պարտքի դիմաց, մի մասը կը գործածվի երկաթուղու գծի համար, որի ցանցերով պիտի պատել Պարսկաստանը: Մի մասը գործ կը դրվի գործարանների վրա, որ մեր կտորեղէնը մեր երկրից արդիւնաբերվի, շաքարը, լուցկին և առհասարակ ամեն մի ապրանք, որ դրսից է բերվում, մեզնում պատրաստվի, իսկ դրամագլխի մնացորդը կը լինի ազգային բանկի հիմնական դրամագլուխ: Բանկի հիմնվելով, ռուսաց և անգլիական բանկերը ստիպված կը լինեն թողնել Պարսկաստանը, որովհետև պարզ է, որ ամեն մի պարսիկ ազգային բանկը թողած օտարազգիի հետ գործառնութիւն չի ունենայ:

Ահա մի հասկացող, աշխարհատես պարսիկի կարծիքը, որը, չեմ սխալվում, եթէ ասեմ, ամբողջ երկրի կարծիքն էր շարժումների սկզբում: Այդ օրերն էր, որ սկսեցին անգլիական բանկի թղթադրամները բազարում չը վերցնել և նոյն իսկ պարսկական լուցկի երևաց շուկայում, որը շուտով անհետացաւ իր անգործնական և թանգ լինելու պատճառով: Ոգևորութիւնը այնպիսի ծայրայեղութեան էր հասել, որ ոչ մի համոզեցուցիչ փաստ չէին ընդունում: Խօ-

---

թինը: Մեր վաթսունական թեականները իրանց «Հիւսիսափայլով» և ապա նրա տաղանդաւոր փայլուն շարունակող «Մշակը», երկար տարիների ընթացքում եղել է այն վայրը, ուր այնպէս ուժգին բորբոքվել են մեր առաջադիմական ձգտումները:

Դուք կարող էք, ի հարկէ, մեծ պաֆոսով շարունակել գոռալ мы пашемъ, բայց թոյլ տուէք մեզ ունենալու մեր «ճաշակը» և մեր գրական պահանջները: Ողջոյն «Մշակ-ին» viribus unitis, պարոններ:

Գ. Գ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՑ

V

Վան, 23 օգոստոսի

Վարչութեան չափազանց կասկածոտութեան պատճառաւ անգործութեան (ոչ-պաշտօնագրկութեան) դատապարտուեցաւ մէքթուպճին, պաշտօնից հրաժարուեցաւ շէրիյէ (խղճի) դատարանի նախագահը, որ մի բաւական արդարամիտ պաշտօնեայ էր, ինչպէս և Թահիրի պաշտպանեալները՝ Շիւքրի, Ջէվդէթ, Եդհէմ, Հիւսնի և այլ բէյերն ալ պաշտօնավայրի փոփոխումով երկրից հեռացան:

Առաջին թափով գրեթէ բոլոր Վան բերուեցան և բանտարկուեց Աղելջեվազի սուլթանը՝ Հիւսէյին փաշան, ինչպէս և շէյխի քիւրդերի աղան՝ Քամիլ բէյ: Վերջինս սակայն մօտ երկու հարիւր լիրա կողոպուտ-պաղի տալով ազատուեցաւ, իսկ Հիւսէյին փաշան իր որդին ուղարկեց Ջէքի փաշայի՝ յայտնելով միանգամայն իր բանտարկուած լինելը: Երկար չանցաւ բանտարկութիւնը: «Եւ գործից գնա, առանց մտիկ տալու կուսակալին». այս հեռագրը, Ջէքիի ստորագրութեամբ, հասաւ, և Հիւսէյին փաշան ճիշդ այնպէս էլ վարուեցաւ: Այսպէս վարուեցաւ վերջին բանտարկուած Մոկս և Նորդուզ գաւառների ոխերահոչակ աւազակապետ Շաքիրը՝ դարձեալ Ջէքիի հրամանաւ:

VI

Հալածանքներից զերծ չմնացին նաև եզիդիները. անցեալ տարի եզիդիներն ևս զինուորագրելու հրահանգ եկաւ. Ալի-բէյն այս հրահանգը փութով գործադրել ջանաց. շատ եզիդի գլխաւորներ բերել տալով յայտնեց անոնց սուլթանի հրամանը, և ոստիկաններ ու զօրք ուղարկուեցան, որպէսզի եզիդի երիտասարդները զինուորագրելու բերուէին: Սակայն որովհետև անտանելի էր թիւրք զօրաց հետ և անոնց կեանքովը ապրիլ, մանաւանդ որ եզիդիներու, այսպէս ասած, կրօնական հաւատալիքներն ու դաւանանքները ծաղրանքի կենթարկուէին թիւրքերու կողմէ, այդ պատճառներով՝ եզիդի երիտասարդներու մեծագոյն մասը փախաւ արտասահման կամ այլ հայաբնակ գիւղեր ապաստանելու, իսկ որոնք որ ձեռք ինկան, կեդրոնավայր բերուելով քաղաքիս միջնաբերդին մէջ բանտարկուեցան: Ասոնցմէ մի քանին, բերդի 5—7 մէթր բարձրութեամբ պարիսպներէն գիշերանց ինքզինքնին վար ձգելով, յաջողեցան փախչիլ. միայն մէկը գլուխը ժայռերին խփելով մեռաւ: Փախչողներէն երեքը քանի մը օր վերջ դարձեալ ձերբակալուեցան:

VII

Այժմ կուսակալութեան ամեն կողմերում կատարեալ անարխիա կը տիրէ: Հոչակաւոր աւազակապետ Շաքիրի եղբօրորդին, Միր-Մհէ անունով, նոյնպէս յայտնի չարագործ, իր հետ առնելով 25—30 հեծեալներ ու մի հրոսակախումբ կազմելով, սկսաւ արձակ համարձակ թափառիլ Շատախի ճամբուն վրայ և անցորդներին անխնայ կողոպտել, աւարել ու սպաննել քստմնելի միջոցներով: Շատախցի Մ.-ին, որ իր երկու՝ 13—14 տարեկան զաւակաց հետ կը ճամբորդէր, կենդանւոյն անդամատելով սպաննելէ յետոյ՝ այլանդակուած դիակը հեծած իշուն վրայ կապել տուաւ ու գիւղը ղրկեց, բսելով. «Գացէք ձեր իշխանին կամ Սարգիսին բարև աշէք»: Հայ քահանայի մը տունը մտնելով անոր եղբայրը տան սեմին վրայ դնելով վիզն ու գլուխը տապարի հարուածով թռցուց: Կ. գիւղին մէջ երկու հարկահաւաք ոստիկաններ զարնելով գրաւեց երկու Մարտինի հրացան, երկու ձի և 3000 ղրուշ դրամ. ամբողջ ամիս ու կէս այսպէս աւերներ ու աւարներ գործելէ յետոյ՝ քեօչար (գուշէ այսպէս է ըսուած՝ թափառական ըլլալուն համար) ցեղին պատկանած 3—4000 ոչխարաց հօտը քշելով մօտ օրերս փախաւ Մանխուրանցի քիւրդերի մէջ: Այժմ նրա միւս հօրեղբայր Կոլ-Մէհմէդ ձեռք առած է միևնոյն միջոցները: Քանի մը տասնեակ շատախցիներ, որք նախապէս առևտուրի համար Վան եկած էին, այժմ հոս կը թափառին ձեռքերնին ծոց դրած ու արիւն լալով: Ասոնք քանի անգամ փորձեցին երթալ, բայց կէս ճամբէն ետ դարձան:

Աղելջեվազի և Ապաղայի սուլթանները՝ Հիւսէյին և իր ցեղակից Էմին փաշաներն ամսոյս շրջանին կռիւներ ունեցան իրարու հետ, և 40—50 հոգի սպաննուեցան: Մեծագոյն կորուստ տուողը Հիւսէյինն եղաւ, վասն զի սա էր յարձակողական դիրք բռնողը. բստ ոմանց՝ Էմին փաշան և եղբայր Ալի-բէյն իրենց իշխանութեան կամ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերին զինած և կռուելու տարած են. այս պատճառաւ Ալի-բէյ ամբաստանուեցաւ իբր հայ յեղափոխականների գործակից. քննիչներ ուղարկուեցան տեղւոյս կուսակալի կողմէն: Ալի-բէյը վերոյիշեալ կռիւէն առաջ ալ միւշիրի կողմէն Երզնկա կանչուած էր նոյն խնդիրով, սակայն, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ամենազօր դրամը հրաշքներ գործեց, և Ալի-բէյը արդար հանդիսացաւ բստ օրինի *):

*) Վերջերս կը լսենք, որ Հիւսէյին և Էմին փաշաները դարձեալ ընդհարումներ ունեցած են: Հիւսէյինի որդին ալ սպաննուած է: Կը կարծուի, որ կուսակալն է Էմին փաշային գողողը:

VIII

Մենք նախորդ թղթակցութիւնով արդէն տեղեկացուցած էինք այն հեռագրի մասին, որով կարգադրուած էր համիդիէական գիւղերու տասանորդը չը ծախել: Այս հիման վրայ՝ կուսակալը (գուցէ և հեռագրի հեղինակն ինքն էր) հրաման ուղարկեց Աղելջեվազի գաւառապետին, որ այն կողմի գիւղերու տասանորդը կապալառուներին չը ծախուի: Անմիջապէս տեղէս պաշտօնեաներ ուղարկուեցան, որոնք ի հաշիւ կառավարութեան պիտի հաւաքել տային տասանորդները: Հիւսէյին փաշային համար սա մի մեծ հարուած էր, զի ամեն տարի ինքն այդ գիւղերը կապալով կը վերցնէր կէս գնով, գուցէ և աւելի պակաս, և տասանորդը, որ 20 տարիներէ ի վեր խօմնորդ ($^1/_7$) եղած է, առնելու փոխարէն, հաւասար կը կիսէր գիւղացիների հետ: Այսպիսի մի հարուածի չէր կարող դիմանալ Հիւսէյին փաշան և, խրատուած՝ իր բանտարկութեան առթիւ միւշիրից ստացած հեռագրով, կառավարութեան կողմից ուղարկուած պաշտօնեաներին այնչափ նեղեց, որ անոնք ստիպուեցան փախչել: Եւ որպէս զի կուսակալին հասկացնէ, թէ ինչ կը նշանակէ իրեն հետ խաղի ելնել, աւազակախումբ մը ղրկեց, որպէս զի այս վերջինս Էրզրումէն Վան եկող կառաւանը կողոպտելու փորձեր ընէ: Այդպէս ալ եղաւ: Աւազակախումբը քանի մը ձիեր յափշտակեց, ահ ու սարսափ տարածեց ամեն կողմ, երկու գիւղերու խոտի և ցորենի դէզեր այրեց և այլն:

Ասոնցմով ալ չբաւականանալով Հիւսէյին փաշան պարտաւորցուց, որ պօստի համար ձի հայթայթող չլինի Արճէշէն մինչև Էրզրում, հակառակ պարագային՝ փառել սպառնալով: Այժմ պօստը Էրզրումէն մինչև Վան՝ 3 օրուայ փոխարէն 6 օրէն կը հասնի:

Ալաշկերանց-Արին

սակցիս ասում եմ՝ «Առաջին՝ Պարսկաստանը 20 միլիօն բնակիչ չունի, երկրորդ՝ ենթադրենք, որ ունի. չէ՞ որ այդ 20 միլիօնի կէսը կանայք կը լինեն, մնացածի կէսը երեխաներ. ապա գալիս են չքաւորները, մուրացկանները, էլ ծրտեղից ցանկացածդ 20 միլիօնը ձեռք կը բերվի, և առաւել, որ Պարսկաստանի հարուստը կանխիկ փող չունի, ունեցածը կալուածներ, խանութներ և գիւղեր են»։ Համոզվելու և ոչ մի նշան։ «Ինշալլա օլը, վա կօրըսան» (Աստուծով կը լինի և կը տեսնես) խօսքերով փակվում է մեր խօսակցութիւնը։

Այլ կերպ խօսել և պնդելը անմտութիւն կը լինէր այդ օրերը այդպիսի ֆանատիկների հետ, որովհետև դրանք էլ մեր ազգասէրների նման անունդ «հակայեղափոխական» կը դնէին, և բանդ բուրդ էր։ Մեր խօսակցութիւնից մի ամբողջ տարի է անցել, և այսօր Թէհրանում ստորագրողներ եղել են միայն երկու միլիօն, իսկ Ատրպատականը խոստացել է մէկ միլիօն։ Ստորագրողներ և խոստացողներ են միայն եղել... Իսկ Պարսկաստանում ստորագրութիւնից և խոստումից գործի, գործնականի անցնելը դեռ «շատ ջուր կը տանի»։ Վայրկեան առ վայրկեան փողի կարիքը ծառանում է, որովհետև այսօր փողը հարկաւոր է ոչ թէ ազգային բանկ հիմնելու, ներքին վէրքեր դարմանելու, այլ արտաքին թշնամու դէմ կռւելու, դիմադրելու համար։ Թաւրիզի «անջումանը» հեռագիրներ է որ տեղում է Թէհրանի «մէջլիսին» Ատրպատականի սահմանները թշնամուց մաքրելու համար։ «Մէջլիսը» պատասխանում է. «Փող չը կայ. թշնամու դէմ կռւելու համար փող է հարկաւոր»։ Հեռագիրներ է որ փոխանակվում են Թէհրանի և Թաւրիզի միջև ապարդիւն, անօգուտ։ Իսկ օսմանլին կամաց կամաց հաստատուն քայլերով առաջ է գալիս։ Երէկվայ Ուրմու հեռագիրը գուժում է, որ «տաճիկները վերցրին Ուշնին և Դաշտբէլը և հետզհետէ մօտենում են. Մէջիդ-Սալթանէն ուղարկվում է Թէհրան իբրև դրութիւնը անձամբ մէջլիսին ներկայացնելու»։ Անգլօ-ռուսական դաշնագրութիւնից յետ, մենք հաւատացած էինք, որ տաճիկները, եթէ յետ չը քաշվեն, առաջ էլ չեն գալ. բայց իրականութիւնն այլ է։ Եթէ այդ տէրութիւնները թոյլ տալու լինեն, տաճիկը շատ խաղաղ և հանգիստ կերպով, առանց ընդդիմութեան և մի կաթիլ արեան, կը գրաւի Ուրմին ու Սալմաստը։ Պարսիկները ոչինչ անել չեն կարող, և նոյն իսկ անխոհեմութիւն կը լինի պարսիկ սարվազին չափվել քիւրդ համիդիէների հետ։ Խոհեմութիւնը ճակատագրի առաջ խոնարհվելն է։ Լեշի հոտ է առել դաբերի գիշակերը, արհաւիրքներ ստեղծելու տրամադրութեամբ առաջ է գալիս։ Ներքուստ անղեկ, անղեկավար, արտաքուստ ամենակուլ ալիքների կատաղութեան, կամայականութեան ենթարկված նաւը պտտում է կորստեան, կործանման անդունդի շուրջը, աչքերը յառած հիւսիս՝ սպասում է նա հիւսիսի Արծուի փրկակար սաւառնումը տեսնելու պարսկական մթագնած, արհաւրալից հօրիզոնում։ Պարսկաստանի ճակատագիրը ոչ թէ բնազդօսիկ միջոցներով անցաւ անգլօ-ռուսական դաշնակիցների ձեռքը, այլ անխուսափելի հանգամանքները նպաստաւոր պայմաններ ստեղծեցին, և իբրև բնական օրէնքով դաշնագրութեան վաւերացումը առաջ եկաւ Պարսկաստանը կորստից, անիշխանութիւնից փրկելու համար։

Իբօ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՒՐՔԻԱ

Սուլթանն ու օսմ. գահի ժառանգը.—Կ. Պոլսից հաղորդում են իտալական թերթերին, թէ սուլթանը վճռել է իր ծննդեան տարեդարձի օրն առաջարկել Թիւրքական կառավարութեանը և հոգևորականութեան բարձր անդամներին՝ ընդունել իր անդրանիկ որդու թեկնածութիւնն օսմ. գահի վերաբերմամբ։ Եթէ սուլթանի այս առաջարկն ընդունվի, այդ դէպքում Աբդ-իւլ-Համիդն անմիջապէս հրաժարական պէտք է տայ գահից՝ յօգուտ իր որդու։

Բարձրաստիճան աքսորեալներ.— Սպարապետութեան բաժնի գլխաւոր Ազիզ փաշան և Կ. Պոլսի զինւորական ուսումնարանի պրօֆ. ու բժիշկ Խայրէդդին փաշան աքսորվել են Կ. Պոլսից, որովհետև կասկածներ կան, որ նրանք յարաբերութիւն են ունեցել երիտասարդ թիւրքերի հետ։

Նոր անկարգութիւններ թիւրք զօրքերի մէջ.—Էրզրումի, Դիարբէքիրի և Բիթլիսի (երկրորդ անգամ) զօրքերի մէջ ծանր անկարգութիւններ են տեղի ունեցել։ Երզնկայից վերոյիշեալ տեղերն են ուղարկված 16 վաշտ զօրքեր՝ խռովութիւնները զսպելու համար։

ՍԵՐԲԻԱ

Գահաժառանգութեան խնդրի առիթով՝ Սերբիայի ներկայ թագաւոր Պետրի որդին ներկայումս գտնվում է Ս.-Պետերբուրգում, ուր պիտի ջանայ սերբիական գահաժառանգութեան փափուկ խնդիրը կարգադրել, որովհետև ներկայ գահաժառանգ Գէօրգին (այժմեան թագաւորի եղբայրը) մտային տկարութիւն ունի։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍ

Շարժումներ անգլիական գերիշխանութեան դէմ.—Եգիպտոսի ազատական կուսակցութեան պարագլուխ Մուսթաֆա Քեամիլ փաշան վերջերս մի նամակ է ուղղել անգլիական պրեմիէր Հէնրի Կէմբել Բաններմանին, որով բողոքում է անգլիացիների ձեռքով Եգիպտոսի գրաւման դէմ և պահանջում է, որ Անգլիան իր զօրքերը հեռացնի Եգիպտոսից, «որպէսզի Եգիպտոսն Անգլիայի բարեկամը մնայ և Անգլիան էլ, այդպիսով, հանգուցեալ Վիկտորիա Թագուհու խօսքը յարգած լինի»։ Բաններմանը համեմատ մի հեռագրական դիմում էլ ստացել է 600 եգիպտացիների ստորագրութեամբ։ Ֆրանսիական «Temps» լրագիրը, խօսելով այս խնդրի մասին, հետևեալն է ասում, ի միջի այլոց. «Մենք ֆրանսիացիներս իրաւունք չունենք այս հարցի առիթով որևէ կարծիք յայտնելու, որովհետև 1904 թ. ապրիլի 8-ին Անգլիայի և Ֆրանսիայի միջև կնքված դաշնագրի առաջին յօդուածն ասում է՝ «Ֆրանսիական հանրապետութեան կառավարութիւնը յայտարարում է, թէ Եգիպտոսում անգլիական գործունէութեանը չը պիտի միջամտի»...։ Եգիպտացի ազգայնականները, որոնք 1904 թւից առաջ մանաւանդ Ֆրանսիայի վրա էին դնում իրանց յոյսը, պահանջելով որ գրաւման վերջ տրվի,—ներկայումս գիտեն, թէ՝ ընդհանուր քաղաքական նկատումների տեսակէտից՝ երբեք տարուց ի վեր լքել ենք այն քաղաքական պահանջները, որ ունէինք Եգիպտոսի վերաբերմամբ։ Ազգայնականները պէտք է լաւ իմանան, որ Ֆրանսիան երբ մի անգամ խոստացաւ՝ ապա կը յարգի իր խոստումը։ Հարկ չը կայ տարակուսելու ոչ մեր հայրենասիրական անձնասիրութեան և ոչ էլ մեր խոստումների հաւատարմութեան վրա»։

Եգիպտական քաղաքական կուսակցութեան օրգան «Էլ-Գերիդա» հաղորդում է, թէ 116 ազդեցիկ եգիպտացիներ մի ժողով են գումարել, որին նախագահ էր ընտրված Հասան Բաղիբ փաշան։ Այս վերջինս եգիպտական պետական օրէնսդիր ժողովի փոխ-նախագահն է։ Նախագահն առաջարկել է ժողովականներին՝ կազմել մի «ազգային կուսակցութիւն» և այդ առիթով ինքը Հասան փաշան մի ծրագիր է ներկայացրել։ Այդ ծրագրի համաձայն, կուսակցութիւնն իրան նպատակ պէտք է դնէ Եգիպտոսի անկախութիւնը։ Առաջարկը միաձայն ընդունվել է։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Սովը Չինաստանում.—Լօնդօնից հեռագրում են, թէ՝ «Եկեղեցական միսիօնարական ընկերութեան» տեղեկութեան համաձայն՝ Կիանգ-Սուի և կենտրօնական Չինաստանի մերձակայ նահանգներում սովը սարսափելի աւերներ է գործում։ Այդ շրջանում սովամահ եղողների թիւը ներկայումս հասել է 2,000,000-ի։ Սովի ուրուականն անհաւատալի արագութեամբ տարածվում է երկրի չորս կողմերը։

Սահմանադրութիւնն ու չինացիները.—Չինական կառավարութիւնը մի յանձնախումբ է կազմել՝ պաշտօն տալով նրան ուսումնասիրելու անգլիական, գերմանական ու եապօնական սահմանադրական օրէնքները։

Ապստամբութիւն Չինաստանում.—Կուանտունգ նահանգում (Հարաւ-արևմտեան Չինաստանում) վերջերս յեղափոխութիւն էր ծագել։ Ներկայումս այդ շարժման ալիքներն անցել են Կուանկսի նահանգը և տարածվում են անհաւատալի արագութեամբ։ Ապստամբների մի ամբոխ յարձակւում է գործել Շանգչէ քաղաքի վրա։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ներքին

4 հոկտեմբերի

ՕԴԵՍՍԱ։ Տեղեկութիւն ստանալով որ Փետրվարի 19-ի փողոցում № 11 տան մէջ անիշխանականներ են ժողովվում, ոստիկանութիւնը հոկտեմբերի 3-ին շրջապատեց տունը։ Անիշխանականները, կամենալով թաքնվել, ելան հարևան տան տանիքը։ Մի քանի անգամ կրակելուց յետոյ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 8 հոգու։

5 հոկտեմբերի

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Զինւորա-նահանգական դատարանը մահվան պատժի դատապարտեց Բրեստսկի գնդի երեք զինւորներին, որոնք մեղադրվում էին ապստամբութեանը մասնակցելու մէջ, որի հետևանքն եղաւ այն, որ կապիտան Նովիկովը և փոխ-գնդապետ Պօլիտիէվը ծանր վէրքեր ստացան։

ԼՕՁ։ Առաւօտեան, Կօլէյնի փողոցում 15 զինված անձինք յարձակւում գործեցին Լօձի երկաթուղագծի ապրանքային կայարանի գանձապահի վրա, որը երկու կօնդուկտօրների և պահապանի ուղեկցութեամբ տանում էր 22,000 ռուբլի։ Չարագործները, շրջապատելով բոլորին, խլեցին փողերը և դիմեցին փախուստի։ Պատահմամբ եռևից անցնող զէմստվային գլխաւոր պահակ Վօրօբիէվը սկսեց կրակել փախչողների վրա և սպանեց նրանցից մէկին։ Վերջինները ծանր կերպով վիրաւորեցին Վօրօբիէվին։ Նոյն չարագործները կողոպտել էին նաև մի վաճառականի, որից տարել էին 400 ռուբլի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Առևտրի մինիստրութեան կից մի յատուկ միջգերատեսչական յանձնաժողով է ընտրվում, որը քննելու է թէ կարելի՞ է արդեօք իրաւունք տալ ապահովագրական ընկերութիւններին իրանց վրա վերցնել կողոպտման նպատակով կատարվող աւազակային յարձակումների ապահովագրութիւնը։

ՏՈՒԼԱ։ Իզվօլսկու կալուածքում գիւղացիները այրեցին 22,000 ռուբլու յարդ և հաճար։

ԲԷԼՕՍՏՕԿ։ Մի մասնաւոր բնակարանում ոստիկանութիւնը գտաւ անիշխանական-կոմմունիստների տպարանը։

Արտաքին

4 հոկտեմբերի

ՄԱՆԻԼԼԱ։ Միացեալ-Նահանգների զինւորական մինիստր Տաֆտը բացեց Ֆիլիպպեան առաջին պարլամենտը։ Իր ճառում նա ասաց, որ նրա կարծիքով Ֆիլիպպեցիները, յամենայն դէպս ներկայ սերունդը, ընդունակ չեն ինքնավարութեան. այդ գործը ամբողջովին գտնվում է Միացեալ-Նահանգների կօնգրէսի ձեռքում։ Ապա նա դրականապէս հերքեց այն լուրը, որ իբր Միացեալ-Նահանգները մտադիր են ծախել Ֆիլիպպեան կղզիները։

5 հոկտեմբերի

ՊԱՐԻԶ։ Մինիստրների խորհրդում Պիշօնը, հիմնվելով Րենիօյի հեռագրի վրա, յայտնեց, որ Աբդուլ-Ազիզը միջոցներ է ձեռք առել ուղարկելու բաւական ուժեղ զօրավաշտեր՝ թշնամի ցեղերին հնազանդեցնելու համար։

Ֆինանսների մինիստր Կայիօն յայտնեց, որ 1906 թւի նախահաշուի գործադրութիւնը դեֆիցիտ տուեց ընդամենը 14 միլիօն. 1907 թւինը, չը նայած Մարոկկօյի արշաւախմբերին և հարաւի ու Ֆրանսիայի կենտրօնի պժբալխտ դէպքերին, կը վերջանայ օգուտով։

ՎԻԵՆՆԱ։ Կայսրը գիշերս աւելի լաւ անցրեց։

ՏՈՒՐԻՆ։ Հոկտեմբերի 4-ին լօկաուտը վերջացաւ. աշխատանքի բօրսայի և այլ բանւորական կազմակերպութիւնների գլխաւորները հոկտեմբերի 3-ի երեկոյեան մի կոչ հրատարակեցին, որով հրաւիրեցին բանւորներին առաւօտից աշխատանքի կպչել։ Առաւօտեան աշխատանքները ամենուրեք վերսկսվեցին։ Գործադուլը վերջացած պէտք է համարել։

ՍԵՈՒԼ։ Ժամանեց եապօնական պրինցը, որին դիմաւորեցին Կորէայի թագաւորը և թագաժառանգը։

ԼՕՆԴՕՆ։ Անթել հեռագրի կայարանը բացվեց Կլիֆդէնի ու Իրլանդիայի և Գլեսբէյի ու Նոր Շօտլանդիայի միջև։ Երեք օրից յետոյ կընդունվեն մասնաւոր հեռագրեր։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿ. ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ՆԵՐ

ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ

(Նշանակված են Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ →

ԲԱԳՈՒ (Գանձակ, Եւլախ)

Արագ—առաւ. 6 ժ. 58 ր., Գանձակ—առ. 11 ժ. 44 ր., Եւլախ—ցեր. 1 ժ. 18 ր., Բագու—երեկ. 8 ժ. 3 ր.։ Պօստ.—երեկ. 8 ժ. 34 ր., Գանձակ—գիշ. 2 ժ. 55 ր., Եւլախ—առ. 5 ժ. 3 ր., Բագու—ցեր. 2 ժ. 21 ր.։ Մարդատար—առ. 9 ժ. 3 ր., Գանձակ—ցեր. 3 ժ. 20 ր., Եւլախ—ցեր. 5 ժ. 23 ր., Բագու—գիշ. 1 ժ. 53 ր.։

ԲԱԹՈՒՄ (Գօրի, Միխայլօվօ, Ռիօն)։

Արագ—երեկ. 11 ժ. 58 ր., Գօրի—գիշ. 1 ժ. 52 ր., Միխայլօվօ—գիշ. 2 ժ. 56 ր., Ռիօն—առ. 6 ժ. 42 ր., Բաթում—առ. 10 ժ. 17 ր., պօստ.—ցեր. 1. ժ. 21 ր., Գօրի—3 ժ. 53 ր., Միխայլօվօ—ցեր. 5 ժ. 24 ր., Ռիօն—երեկ. 9 ժ. 48 ր., Բաթում—գիշ. 2 ժ. 39 ր., Մարդ.—գիշ. 1 ժ. 3 ր., Գօրի—առաւ. 3 ժ. 35 ր., Միխայլօվօ—առ. 5 ժ. 17 ր., Ռիօն—առ. 9 ժ. 40 ր., Բաթում—ցեր. 2 ժ. 21 ր.։

ԲՕՐԺՕՄ—ցեր. 3 ժ. 8 ր., առ 9 ժ. 48 ր.։

ԵՐԵՒԱՆ (Ալէքսանդրօպօլ)։

Պօստ.—գիշ. 1 ժ. 8 ր., Ալէքսանդրօպօլ—ցեր. 11 ժ. 51 ր., Երևան—երեկ. 7 ժ. 21 ր.։ Մարդ.-ապր.—ցեր. 1 ժ. 43 ր., Ալէքսանդրօպօլ—երեկ. 12 ժ. 45 ր., Երևան—գիշ. 6 ր. 51 ր.։

→ ԹԻՖԼԻՍ

ԲԱԳՈՒԻՑ—արագ.—երեկ. 11 ժ. 33 ր., պօստ.—ցեր. 12 ժ. 31 ր.։ Մարդատար—երեկ. 12 ժ. 33 ր.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ—արագ—գիշ. 6 ժ. 38 ր., պօստ.—երեկ. 7 ժ. 43 ր., մարդ.—առ. 8 ժ. 23 ր.։

ԲՕՐԺՕՄԻՑ—գիշ. 6 ժ. 8 ր., ցեր. 10 ժ. 2 ր.։

ԵՐԵՒԱՆԻՑ—պօստ. գիշ. 5 ժ. 58 ր., Մարդ.-ապրանք.—ցեր. 5 ժ. 13 ր.։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 Թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս), միզասեռ. հ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՄԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան։

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկհատ.։

Կ. Ի. ԳՋԵԼԻԵՎ—1—2 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հայ Դրամատիկական Ընկերութիւն

Երկուշաբթի, 8 հոկտեմբերի,

Հայ դերասանական ընկերութիւնը ի նպաստ «ՄԵՂՈՒ» աշխատանքի տան

Կը ներկայացնէ

ՄԵՆԱԿ ՄԱՐԴԻԿ

Դրամա 5 արար., հեղ. Հաուպտմանի, թարգմ. Վ. Տիրացեանի.

Մասնակցում է ամբողջ խումբը.

Տեղերի գները բենեֆիսային են։

Այս ներկայացմանը անդամակցական կտրօնները չեն ընդունվում։

(շ. կ.) 1—2

ՀՐԱՒԷՐ

Նորին բարձր սրբազան առաջնորդի կարգադրութեան համաձայն, առաջիկայ կիրակի, ամսիս 7-ին, մատուցանելու եմ Թիֆլիսի Ջգրաշէնի ս. Աւետեաց եկեղեցում պատարագ. ուստի այս մասին յայտնում եմ ի գիտութիւն յարգելի ծխականներին և ծանօթներիս։ Պատարագի սկիզբը առաւօտեան ժամի 10-ին։

Նորընծայ Ղևոնդ քահ. Աբուլեան

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ"

գրավաճառանոցում ծախվում է

Յ. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Գինն է 8 ր., կազմով 9 ր. եւ 10 ր.

Գումարով գնողներին կը լինի բաւարար զեղջ։ 1—5

ՁԵՌՆԱՐԿ

ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հայոց դպրոցների համար։ Կազմեց՝ Արշ. Սպարապետեանց (ըստ Կիսելեվի)։

Գինն է 50 կոպ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Абасъ-Абадская площадь, А. Спарапетяну, կամ «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» և «Կենտրօնական» գրախանութներին։

Նոյն տեղերում կարելի է ստանալ փոխադրած և յարմարեցրած հայոց դպրոցների ծրագիրներին «Մոսկ. ուսուցիչների բուսաբանական ժողովածուները»—ա. տարի 12 կոպ., ա. պրակ 30 կոպ., բ. պրակ 30 կոպ., գ. պրակ 30 կոպ.։ Շապօշնիկօվի և Վալցօվի ա. մասը (կոտորակներ) 30 կոպ.։

Գումարով գնողներին բաւարար զեղջ։

(շ. ե. ու.) 1—5

ԳՐԱՄՄՕՖՕՆ

ՁՐԻ 60 ՕՐ

Եթէ այդ ժամանակամիջոցում գրամմօֆօնը կերևայ վատ, ֆիրման փողը վերադարձնում է։ Պահանջեցէք և կը համոզվէք։ Ընդամենը 28 ր. 50 կ.։ Ուղարկում ենք գեղեցիկ և դիմացկուն գրամմօֆօն «Տօնարմ», հռչակաւոր «Կօնցերտ» մարկայի նորագոյն կօնստրուկցիայի, իր առանցքի շուրջը պտտող ձայնատարով։ Այդ գրամմօֆօնի հետ ուղարկում ենք 6 հատ մեծ՝ 25½ սանտիմ ունեցող երկերեսանի պլաստինկաներ և 60 կօնցերտային ասեղներ։ Նուագելու ժամանակ ձայնատարը կարելի է շարժել դէպի զանազան կողմեր՝ չազդելով ձայնատւութեան վրա։ Գրամմօֆօններ հռչակաւոր «Պիֆ-Պաֆ» մարկայի կօնցերտային մեմբրանով. գինը 15 ռուբլի։ Ձրիապէս ուղարկվում են 4 պլաստինկաներ և 400 կօնցերտային ասեղներ։ Ահագին քանակութեամբ երկերեսանի պլաստինկաներ 1 ր. և 2 ր.։ Պատուէրները կատարվում են բարեխղճօրէն և անմիջապէս, վերադիր վճարով, ստանալով ապսպրած (заказное) նամակով 1 ռուբլի գրաւական։ Խնդրում եմ հասցէագրել՝ Т-во „Индѣецъ", Варшава, 1-ая почт. к-ра, ящикъ № 30.

Ուրիշ ֆիրմայի կողմից յայտարարված գրամմօֆօնները մեր ֆիրման ուղարկում է 15% էժան։

Պատուէր ուղարկելու ժամանակ խնդրում ենք ներփակել 1 ռուբլի գրաւական և լրագրից կտրված յայտարարութիւնը։ Թղթակցութիւնը ռուսերէն կամ գերմաներէն լեզուներով։ (ե. ու.) 5—5

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

Վերադարձաւ Կովկասի հանքային ջրերից և վերսկսեց ընդունելութիւնը ներքին և ջղային հիւանդների, առաւօտ. 9—12 ժ., երեկ. 5—7 ժամ։

Միքայէլեան փողոց, № 27։

(ե. հ. շ. կ.) 7—50

Թիֆլիսի Հայուհեաց Որբախնամ Ընկերութեան

Վարչութիւնը խոնարհաբար խնդրում է իր անդամուհիներին և ցանկացող հիւրերին պատուել իրանց ներկայութեամբ Որբանոցի բացման հանդէսը, որը տեղի կունենայ Որբանոցում հոկտեմբերի 7-ին, կիրակի, առաւօտեան ժամը 11 և կէսին, Բէհբութեան փողոց № 39։ 1—1

ՀՐԱՒԷՐ

Կիրակի, ամսիս 7-ին, ցերեկվայ 12 ժամին Թանդոյեան եկեղեցում լինելու է երկսեռ ծխականների առաջին ընդհանուր ժողով—պաշտօնից հրաժարված մի հոգաբարձուի տեղ 1—3 հոգաբարձու ընտրելու, ուրի համար յայտնելով խնդրում եմ նոյն եկեղեցու ծխականներին մասնակցել ժողովին։

Գործակալ՝ Ղևոնդ քահ. Մամիկոնեանց

(չ. շ. կ.) 2—3

ԲԺԻՇԿ

Գ. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Ներքին եւ երեխայոց, առանձնապէս ստամոքսի եւ աղիքների հիւանդութիւններ։

Ընդունելութիւն ամեն օր	12—1 ժ. առաւօտեան 5—7 ժ. երեկոյեան

Միքայէլեան փողոց տ. Ճավճավաձէի № 36.

(ա. օ.) 4—100

ԲԺԻՇԿ

Ա. Միխիթարեանց

Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Սօլօլակ, Բեհբութեան փողոց № 33։

(ա. օ.) 17—100

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է

Ռ. ԽԱՆ-ԱԶԱՏԻ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

ԳԻՆՆ Է 15 ԿՈՊ.

«Գուտտենբերգ» և «Փարոս» գրավաճառանոցներում վաճառվում է նոյնպէս նոյն հեղինակի թարգմանութեամբ՝

ԿԱՈՒՑԿԻ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հեղինակի պատկերով

ԳԻՆՆ Է 40 ԿՈՊ.

8—10

ԷԼԵԿՏՐԱՇԱՐԺ ՏՊԱՐԱՆ

„ԷԿՕՆՕՄԻԱ"

(ԱՒԱԳ ՄԱՀՏԵՍԻ-ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ և ՈՐԴ.)

Թիֆլիսում, Վանքի Մեծ փողոց, տուն Ներսիսեան դպրոցի, № 3—5.

Կատարում է արագ, ճիշտ և մաքուր—կարելի եղածին չափ աժան—հետևեալ գործերը. տպարանական ամեն տեսակ պատուէրներ՝ ամենամեծերից մինչև ամենամանրերը, ամսաթերթերի, գրքերի, լրագիրների, տեղեկագրերի, աֆիշաների, յայտարարութիւնների, այցետոմսերի և այլ տպագրութիւն։

Թուղթը բոլոր պատուէրների համար տրվում է գործարանական գներով։

Ընդունվում են նաև կազմարարական և գծելու պատուէրներ։

Դպրոցական հաստատութիւնների համար գործեր կատարվում են սովորական գներից 20% զիջումով։

Պատուէրներն ընդունվում են տպարանի գրասենեակում, նոյն տեղ, առաւօտեան 8 ժամից մինչև երեկոյեան 8 ժամը։

Օտար քաղաքներից խնդրում ենք դիմել հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Большая Ванкская ул. д. Семинаріи № 3—5, въ типографію „Экономія".

Լոյս տեսաւ

Ս. ԴԷՄՈՒՐԵԱՆԻ

„ՔՆԱՐ"

երգարանը (եւրոպական նոտաներով)։ «ՔՆԱՐ»-ը բաղկացած է 106 եր., մեծ մասը ժողովրդական երգերից. գինն է 1 ր.։ Դիմել՝ Баку, Армянская школа, Гимназическая ул., Степану Демурянцу.

(օ. մ.) 5—30

„Գուտտենբերգ" գրավաճառանոցում ծախվում են

Գ. Գալստեանի հրատարակած դասագրքերից հետևեալները.

Քերականութիւն մայրենի լեզուի, ա. բ. և գ. մաս, Ստ. Պալասանեանի—75 կ.

Ընդհանուր պատմութիւն, Վինօգրադօվի, հին-դար, թարգմ. Խաժակի—1 ր.

Գծագրութեան օրինակներ, Գ. Լեոնեանի, ա. մաս—20 կ., բ. մաս—20 կ., գ. մաս—35 կ.

Դաս. ընդհանուր աշխարհագրութեան, քաղաքական մաս, Լ. Բաքայեանի—65 կ.

» » » Եւրոպա » » —50 կ.

» » » Իվանօվի, թարգմ. Ա. Աբեղեան, մասն ա.—70 կ.

Начальная книжка для армянскихъ школъ, С. Мандиняна—55 к.

Նոյն տեղից կարելի է ձեռք բերել ամեն տեսակ դասագրքեր։ Դպրոցներին, գրադարաններին և գրավաճառներին տրվում է բաւարար զեղջ։ Վերադիր վճարով ցանկացողները պէտք է ուղարկեն կանխավճար ապայման։

Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ". 1—5

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Авакъ Мугдусіакоповъ съ С-ми.

Большая Ванкская ул. д. Семинаріи № 3.